Pitești

Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XV ■ Nr. 1 (43)/2017
Serie nouă ■ 4 lei

Sinagoga din Pitești, 1919-1925 (monument istoric)

Sumar

Restituiri Pitești

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Despre libertate. O analiză istorică și comparată (II)

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

Abstract: *Few rational or existential categories and concepts have formed the subject of extensive analysis and discussion as is the case for freedom. It is natural to be so, because freedom is a fundamental part of being and therefore it is hard to understand humans, both as an individuals in intimacy and social environment, without freedom. We aim to realize a few brief comments on the meanings of the concept of freedom and especially what it could be imperfect freedom (precariousness of freedom) and even the failures or delusions, from what can be considered as the fullness of freedom and thereby fulfillments of freedom.*

Keywords: *Natural liberty / freedom social and legal / ontological model of freedom / justice commutative / self awareness / civil contract and social contract / legal norm and individual freedom.*

Introducere. Prima parte a studiului nostru o încheiam anunţând intenţia de a analiza ceea ce noi numim „precarităţi ale libertăţii", în sensul că sunt forme încă neîmplinite ale libertăţii ca determinare existenţială a omului, dar care exprimă una dintre numeroasele modalităţi de existenţă a omului, în individualitatea sa, în mediul social, în mediul cultural şi nu în ultimul rând în dimensiunea spirituală a existenţei sale. Identificăm ca precarităţi ale libertăţii: libertatea naturală; libertatea socială sau juridică; libertatea morală; libertatea culturală şi libertatea conştiinţei. Evident, acestea nu sunt singurele forme existenţiale de manifestare a libertăţii umane, dar le considerăm cele mai semnificative pentru conceptul de libertate, dar şi pentru specificul existențial uman. Precarităţile libertăţii nu reprezintă aspecte negative, contrare ideii existenţiale de libertate, ci stări care se pot intercondiţiona şi coexista în dialectica devenirii omului ca fiinţă, dialectica regăsirii de sine în sfera deplinătăţii libertăţii care este şi deplinătatea existenţială a sa. În prezentul studiu, ne propunem să subliniem câteva aspecte ale libertăţii naturale şi ale libertăţii sociale sau juridice ale omului. Mai mult decât atât, ceea ce noi numim „precarităţi ale libertății" pot fi considerate forme istorice ale libertăţii în dialectica evoluției societății umane. Istoria este prin ea însăşi expresia relativismului evoluţionist al omului şi a societăţii, chiar dacă este considerată ca un progres în conştiinţa libertăţii așa cum spunea Hegel. Există un sens al evoluţiei istorice a omenirii şi implicit a omului care se realizează în precarităţi existenţiale, toate necesare dar fără a fi desăvârşiri existenţiale. Libertatea omului privită istoric nu face excepţie de la această regulă.

Cu titlu de exemplu, ne referim la una dintre operele marelui istoric Nicolae Iorga şi anume „Evoluţia ideii de libertate", publicată în 1928. Pentru Nicolae Iorga, esenţa libertăţii înseamnă dreapta proporţionalitate interioară a celor trei termeni, astfel încât în starea lor ideală – valori maxime ale libertăţii atât în sfera muncii, cât şi în aceea a politicii şi în sfera gândirii – nici o societate istorică nu se înfăţişează cu „proporţia de aur" a libertăţii căci într-una avem o oarecare libertate a muncii, dar lipsesc libertatea politică şi a gândului sau există epoci istorice în care aceste din urmă libertăţi au un caracter predominant. Ceea ce conferă acestei proporţii o valoare anume sunt tocmai structurile sociale. Aceste structuri lucrează şi din afară, dar şi din lăuntrul indivizilor în aşa fel încât libertatea presupune un raport dialectic între dimensiunea sa individuală, inclusiv în ceea ce priveşte conştiinţa libertăţii şi cea socială ca manifestare a individului. Urmărind astfel evoluția ideii de libertate, Nicolae Iorga elaborează într-un chip cu totul original o *istorie interioară* a omenirii care nu se reduce la istoria unei idei, ci cuprinde înfăţişările complexe pe care le ia omul liber în istorie. „Evoluţia ideii de libertate" este o carte europeană, de umanism, clădită cu gândul şi viziunea umanistului sud-est-european care a fost Nicolae Iorga şi care spune că istoria nu este numai descrierea unor evenimente, ci este şi istoria perpetuării în forme de largă diversitate a libertăţii fără de care omul ar fi încetat de a mai exista prin caracteristicile sale raționale. Fiecare formă istorică de societate poartă cu ea un anumit chip al libertăţii şi lasă în urma ei o idee istorică de libertate. Evoluţia ideii de libertate este evoluţia omului liber care, prin multitudinea de timpuri şi de geografii sociale care i-au fost hărăzite să le parcurgă este în permanentă căutare a unei forme de libertate care să-i confere plenitudinea întreită: în muncă, în politică şi în gândire. Iorga susține că omul a stat întotdeauna

într-o formă de libertate. Uneori s-a înălţat cu formele lui istorice de libertate, alteori a căzut sub ele sau împreună cu ele şi de cele mai multe ori a ieşit din unele pentru a intra în lumina altora. Marele savant consemnează aşadar un tip istoric de libertate care ar putea fi înţeleasă prin traducerea pe care tot el o propune din Spinoza: „Libertatea este necesitate cu rost". A fi liber înseamnă a fi în rostul tău. A-ţi pierde rostul înseamnă totuna cu a-ţi pierde libertatea. În prezentul studiu analizăm două din precarităţile libertăţii ce pot fi considerate şi forme istorice ale libertăţii: libertatea naturală şi libertatea stării sociale sau juridice a omului.

Libertatea naturală. În filozofie, acest concept este larg utilizat, în mod deosebit de reprezentanţii doctrinei contractului social a just-naturalismului, dar şi de curentele raţionaliste, care în general recunosc subiectului uman un loc privilegiat în cadrul existenţei. Rousseau afirma în acest sens: „Ceea ce pierde omul prin contractul social este libertatea sa naturală şi dreptul nelimitat de a-şi însuşi tot ceea ce-l ispiteşte şi ce poate atinge; de câştigat câştigă libertatea civilă şi proprietatea a tot ce posedă (...) trebuie să distingem între libertatea naturală, care nu are alte limite decât faptele individului, de libertatea civilă, care este limitată de voinţa generală"[1]. Acelaşi gânditor sublinia că libertatea naturală nu poate fi abandonată de către om, ci numai limitată prin contractul social, în ceea ce priveşte exercitarea sa. Iată ce spunea filosoful: „A renunţa la libertatea sa înseamnă a renunţa la calitatea de om, la drepturile umane, ba chiar la datoriile sale. Nu există nici o despăgubire posibilă pentru cel care renunţă la toate; o astfel de renunţare este incompatibilă cu natura omului. Dacă îţi lipseşte voinţa de orice libertate, înseamnă să faci ca actele tale să fie lipsite de orice moralitate"[2]. Drepturile naturale, considerate ca fiind imuabile, inerente existenţei umane şi prin aceasta absolute, fac parte din ceea ce teoreticienii curentelor raţionaliste în filozofie şi teoreticienii doctrinei contractului social desemnează a fi libertatea naturală a omului, opusă, dar nu neapărat contrară, determinărilor normativiste, morale sau juridice.

Libertatea naturală a omului este înţeleasă mai mult ca drept natural al omului în semnificaţia sa juridică a cărui realitate şi semnificaţie este ceea ce adepţii teoriei contractului social desemnează a fi starea naturală a omului opusă stării sociale. Noi dorim să lărgim sensul şi semnificaţiile libertăţii naturale de la această formă particulară juridică, la o dimensiune ontologică ca proprie firii şi fiinţei umane. Cum ar spune Aristotel, libertatea în această dimensiune naturală este proprie omului, definitorie pentru existenţa sa. Libertatea naturală nu poate fi rezumată şi înţeleasă numai prin formele dreptului natural, ci mai ales prin legătura nemijlocită între firea umană şi această proprietate existenţială, prin care însăşi firea omului se defineşte. Părintele Dumitru Stăniloae afirma în acest sens că „omul este în esenţă duh şi libertate". Omul a fost creat liber, adică nesupus unor servituţi sau constrângeri care ar fi putut să îngrădească sau să diminueze valoarea fiinţei sale în raport cu toată existenţa creată. Prima şi cea mai grea servitute de care firea umană a fost ferită prin actul creaţiei este păcatul. Prin propria sa voie liberă, omul nu a evitat căderea în această servitute şi în consecinţa a diminuat libertatea naturală a firii sale, fără însă a o anula.

Libertatea, ca dimensiune naturală a existenţei omului, este şi premisa posibilităţii dialogului pe care orice fiinţă umană poată să-l aibă cu Dumnezeu, cu semenul său şi cu tot universul. Acesta este un dialog existenţial diferit şi chiar superior simplei comunicări verbale şi raţionale pentru că se bazează şi conţine comuniunea de iubire, iar ca modalitate de înfăptuire este „trăirea" în comuniunea de iubire cu Dumnezeu şi prin Persoanele Sfintei Treimi în comuniune de iubire cu semenii, cu aproapele, dar şi cu tot universul. Este un dialog natural şi în acelaşi timp spiritual a cărui posibilitate este dată de libertatea naturală a firii umane, care poate astfel să se opună, spiritual, determinărilor, condiţionărilor şi limitelor existenţei în trup din acest veac, să depăşească astfel legile repetitive ale materiei. Dacă firea umană nu ar fi fost creată liberă natural, liberă faţă de determinismul natural şi temporar al acestui veac, un asemenea dialog existenţial nu ar fi posibil.

Sensul existenţial al libertăţii naturale cuprinde în sine şi vocaţia, am spune noi într-un limbaj oarecum juridic, iar în sens filosofic şi teologic, *destinul şi destinaţia* omului în acest veac; aceea de a-şi crea propria sa existenţă socială, în acelaşi timp morală, valorică şi raţională, liberă de formele determinismului natural şi temporal în care este nevoit să trăiască. Numai ca fiinţă liberă, omul poată să transgreseze şi, mai mult, să transfigureze realitatea materială şi temporală, altfel spus să descopere sensurile profund spirituale ale existenţei, să le valorifice şi să creeze în cadrul acestor sensuri spirituale propriile sale sensuri, ca acte de cultură, şi chiar în şi prin mediul social, prin starea sa socială, create de om, care spunem noi sunt consecinţa directă a libertăţii naturale a firii umane. Prin urmare, societatea, legile societăţii, întreaga istorie socială, este o creaţie a libertăţii naturale a omului, este răspunsul existenţial pe care

fiinţa umană în toată diversitatea formelor de manifestare şi în istoria sa înţeleasă ca ”progres în conştiinţa libertăţii”, cum spune Hegel, îl dă, opunându-l legilor repetitive aparent implacabile ale materiei şi ale timpului acestui veac. „Nu suntem născuţi din timp ci din veşnicie” spune Părintele Arsenie Boca. Iar eternitatea ca origine şi ca destinaţie se regăseşte deplin în libertatea naturală a firii umane aşa cum a fost creată. Iar destinaţia omului este desăvârşirea a cărei drum infinit adâncit în adâncul de smerenie şi de iubire al lui Dumnezeu începe încă din acest veac şi va continua în eshatologie.

Dialectica fiinţei umane a devenirii întru desăvârşire nu poate fi rezultatul nici unei constrângeri, ci numai consecinţa nemijlocită a libertăţii naturale, a libertăţii celei după fire a omului. Sfântul Issac Siriul spunea că „adâncul smereniei este desăvârşirea”, iar „smerenia este un act voit al libertăţii noastre”, cum afirma vrednicul de pomenire Înalt Prea Sfinţitul Justinian al Maramureşului. Ori acest act al manifestării libertăţii noastre are ca bază ontologică libertatea naturală a omului. Acest înţeles al libertăţii naturale cuprinde în sine dimensiunea existenţial umană, nu atât ca fiinţă în structuri materiale şi temporale, cât mai ales ca fiinţă spirituală, capabilă de comuniune, în primul rând, prin iubire atât cu Dumnezeu, cât şi cu semenii. Părintele Dumitru Stăniloae spunea că „în iubire este toată libertatea”. Mai înainte de a fi libertatea manifestată, ea este o libertate natural existenţială, în sensul că iubirea este un dar existenţial al omului prin care acesta se individualizează în raport cu sine însuşi, dar şi cu ceilalţi. Libertatea naturală cuprinde, în acelaşi timp, şi menirea după firea omului, de a se manifesta ca fiinţă morală şi ca fiinţă etică, de a crea propriul său univers valoric, care să reflecte şi să materializeze valorile absolute transcendentale. Numai ca fiinţă liberă, omul se poate cunoaşte pe sine, poate avea o perspectivă critică asupra limitelor raţiunii sale, dar şi a neputinţelor şi limitelor existenţiale fireşti. Cunoaşterea de sine este, mai înainte de orice, expresia libertăţii naturale a aceluia care a ajuns la conştiinţa dimensiunii naturale libere a fiinţei sale.

Precaritatea existenţială a libertăţii naturale însoţeşte în orice moment manifestările fenomenologice ale omului în plan individual sau social. Este foarte important ca, prin cunoaşterea de sine, prin credinţă, dar şi prin lucrarea harului, omul să ajungă la cunoştinţa libertăţii sale naturale, altfel spus, această proprietate ontologică, absolută, a firii sale, să devină un element al conştiinţei de sine. În acest sens, părintele Arsenie Boca sublinia că ”libertatea conştiinţei de sine este cel mai adânc bun spiritual pe care îl are la îndemână omul în realizarea menirii sale în această lume”. Prin urmare, libertatea naturală poată să rămână numai un dat existenţial, inerent firii umane, dar necunoscut pentru acela care nu a ajuns la conştiinţa propriei sale existenţe în această dimensiune a libertăţii şi care trăieşte încă sub diferite forme de servituţi, dintre care cele mai apăsătoare sunt cele ale patimilor sale, ale nemulţumirilor, ale egoismului exacerbat şi în general trăirea exclusivă în fenomenalitatea existenţială, fără raportare la „sinele mai adânc” pe care fiecare dintre noi îl avem şi pe care trebuie să-l descoperim. Spunea în acest sens filosoful Constantin Noica că „trebuie să fii infidel eului tău, pentru a descoperi sinele mai adânc”, iar Fericitul Augustin afirma că ”este în noi ceva mai adânc decât noi înşine”. Această infidelitate faţă de propriul său „eu” înseamnă de fapt o depărtare de precarităţile fenomenalităţii existenţiale în mediul social şi în acelaşi timp o distanţare tot mai accentuată faţă de determinismul actual şi temporar sau, într-un alt sens, o transfigurare a acestui determinism prin dimensiunea spirituală, singura compatibilă cu libertatea naturală a omului. Omul, liber natural, depăşeşte stadiul de individ şi poate fi înţeles ca individualitate sau fiinţă spirituală, *ca persoană*, calitate pe care o posedă în însăşi firea sa, dar pe care trebuie să o descopere şi să o dezvolte printr-o lucrare teandrică a sa şi a harului.

Libertatea naturală înseamnă în acelaşi timp şi *demnitatea omului ca fiinţă* aşa cum a fost creată de Dumnezeu. Demnitatea omului legată de libertatea sa naturală se traduce în planul manifestării fenomenologice existenţiale, inclusiv social, în capacitatea acestuia de a alege între bine şi rău, între egoism şi toleranţă, între iubirea de sine sau iubirea de Dumnezeu şi de semeni, între a trăi exclusiv în dimensiunea materială şi temporară a existenţei sau a se manifesta prin credinţă şi creaţie şi prin întreaga sa lucrare ca fiinţă liberă şi spirituală. Mai înseamnă şi alegerea fundamentală existenţială între refuzul de a-l cunoaşte pe Dumnezeu, de a recunoaşte că depinde de Dumnezeu, iar pe de altă parte, înţelegerea dependenţei existenţiale pe care omul o are faţă de Persoana Supremă, dar şi răspunsul afirmativ continuu la chemarea pe care Domnul Iisus Hristos o adresează fiecărui om. Este un lucru extraordinar că Dumnezeu respectă această libertate a omului, chiar şi libertatea acestuia de a refuza comuniunea de iubire la care este chemat cu Dumnezeu şi prin Domnul Iisus cu semenii şi cu universul întreg.

Demnitatea omului, înţeleasă ca libertate naturală, reprezintă de fapt şi locul privilegiat al acestuia pe scara creaţiei, un loc însă care presupune şi multă responsabilitate asupra deciziilor pe care omul este chemat să le ia, iar în plan general implică responsabilitatea omului faţă de sine însuşi, faţă de Dumnezeu, dar şi pentru realizarea destinului la care a fost chemat prin creaţie, ca fiinţă spirituală şi liberă. Într-o asemenea interpretare, dimensiunea naturală a libertăţii depăşeşte cu mult ceea ce raţionalismul filosofic doreşte a fi înţeles ca stare naturală existenţială umană sau ca drepturi naturale inerente existenţei umane. Libertatea naturală nu poate fi concepută numai ca un început în planul evoluţiei existenţei umane, ci o permanenţă a existenţei acestuia de la momentul creaţiei şi până în prezent. Ea este un dar care se regăseşte în însăşi firea umană, pe care omul trebuie să-l conştientizeze pentru a se manifesta ca fiinţă liberă. Nu pot fi liber în plan social sau în orice alte forme de manifestare existenţială, dacă mai înainte nu devin conştient de libertatea naturală a fiinţei mele, ca dimensiune a firii.

Libertatea ca dar natural al omului poate fi înţeleasă ca fiind talanţii pe care acesta îi primeşte de la Creator şi pe care este dator să îi înmulţească. Noi spunem că libertatea naturală rămâne totuşi în precaritate şi nu este o împlinire a libertăţii, deoarece ea reprezintă numai o proprietate a firii, fără a fi încă valorificată în manifestările sale existenţiale. În nici un caz nu poate fi înţeleasă abstract, raţional sau ca simplă posibilitate într-un tablou al categoriilor logice, opusă unei anumite realităţi. Libertatea naturală este o permanenţă existenţială a firii şi a omului, chiar dacă păcatul originar şi păcatele omului o pot întuneca sau mai bine zis o pot ascunde în sinele mai adânc al fiinţei, dar fără a putea să o nege, să o desfiinţeze existenţial, pentru că firea umană creată nu se poate nega pe ea însăşi. Poate însă să se transfigureze, prin împreună lucrarea omului şi a Duhului Sfânt pentru că are în sine ca act al creaţiei libertatea naturală. Omul trebuie să aleagă dacă va înmulţi talanţii libertăţii naturale sau dacă îi va refuza sau, mai rău, îi va ascunde în egoismul său existenţial, crezând în mod iluzoriu că numai manifestările în planul determinismului material şi temporar îi pot asigura adevărata libertate. Este o alegere existenţială pe care fiecare om, venind în această lume, la măsurile sale, în raport cu numărul talanţilor pe care i-a primit, este obligat să o facă. Ar mai trebui subliniat şi faptul că libertatea naturală, în concepţia noastră, nu este un general abstract, nu poate fi înţeleasă numai prin concept şi categorii raţionale, ci este mai înainte de toate o categorie existenţială, concretă pentru că firea generală a omului se realizează în individualitatea fiecărui om ca ipostas, astfel spus măreţia omului constă în individualitatea ipostasului său, care poartă în sine întreaga fire umană, liberă după natura sa.

Libertatea stării sociale sau juridice a omului. Această precaritate existenţială a libertăţii duce cu gândul la distincţia pe care autorii doctrinei contractului social, dar şi reprezentanţii curentelor raţionaliste în filozofie o realizează între „starea naturală” şi „starea socială” a omului. În studiile anterioare pe care le-am dedicat doctrinei contractului social am evidenţiat cele mai importante concepţii, fie în sensul considerării stării naturale a omului, ca inferioară stării sociale, sau, aşa cum argumenta Jean Jaques Rousseau, superioritatea existenţei naturale faţă de existenţa socială a omului. Ne propunem ca într-un viitor studiu să analizăm în profunzime principalele aspecte ale stării naturale şi stării sociale a omului. Pentru economia acestui studiu, dorim însă să subliniem ideea că în plan existenţial nu poate fi concepută o distincţie categorică între ceea ce s-ar putea numi starea naturală şi, respectiv, starea socială a existenţei umane. Dacă se înţelege prin „starea naturală” firea creată a omului, ea este permanentă şi reprezintă esenţa în raport cu formele sociale ale existenţei. În consecinţă, starea naturală nu este negată de existenţa socială, numai că ar putea fi contrazisă prin fenomenalitatea şi precarităţile existenţiale sociale. Trebuie să subliniem şi faptul că există posibilitatea în mediul social ca omul să dezvolte prerogativele sale naturale, să descopere sensuri existenţiale şi astfel să sporească valoric pornind tocmai de la dimensiunile naturale ale firii sale. Este celebră în acest sens afirmaţia lui Schiller că: „omul trebuie să sporească natura în mijlocul naturii”. În interpretarea noastră, această chemare sau am putea spune destin al omului, este oarecum opusă interpretărilor iluministe şi naturaliste, deoarece are în vedere, în primul rând, o semnificaţie culturală. Omul se poate afirma ca fiinţă socială şi prin acesta să sporească natura sa prin mediul cultural în care este chemat să trăiască, dar şi prin credinţă.

În acest context ideatic, libertatea socială sau juridică nu urmează cu libertatea naturală a omului şi ambele forme, precarităţi cum le numim noi, coexistă împreună cu toate celelalte forme ontologice ale libertăţii. Libertatea naturală, deoarece este proprie firii umane se află mai mult sau mai puţin evidentă în toate celelalte stări ontologice ale libertăţii, iar aceste stări în manifestările lor pot confirma, pot releva talanţii

libertăţii naturale sau o pot infirma. Libertatea naturală nu se manifestă prin sine, ci numai prin celelalte stări ale libertăţii, pentru că toate acestea sunt ontologice şi fenomenale, pe când libertatea naturală este ontologică şi firească (a firii umane). Pentru libertatea socială, la fel şi pentru celelalte stări fenomenale ale libertăţii intervine un factor existenţial nou neîntâlnit pentru libertatea naturală şi anume dimensiunea istorică a existenţei. Existenţa omului în această lume se realizează nu numai social, dar şi în timp şi istoric. Evoluţia istorică a omului în mediul social, a societăţii, concretizează, dă conţinut şi sensuri libertăţii. Realităţile sociale şi istorice ale libertăţii pot fi în funcţie de epocă, stat, sistem social, formă de guvernare întru sporirea şi afirmarea libertăţii sau dimpotrivă, condiţionarea, limitarea sau chiar abolirea acesteia. Spre deosebire, libertatea naturală a omului chiar şi în cele mai severe timpuri şi forme de refuz a libertăţii omului în mediul social nu poate fi abolită. Dimpotrivă, în vremurile de prigoană şi constrângere socială, la mulţi oameni trăitori în credinţă şi cultură, puterea libertăţii naturale devine tot mai evidentă şi se concentrează cu deosebire la nivelul conștiinței proprie omului care crede şi trăieşte în Dumnezeu. Cea mai importantă particularitate, în opinia noastă, a stării sociale a omului este determinată de ordinea normativă în care acesta trăieşte, respectiv normele morale şi normele juridice. O astfel de ordine este însăşi creaţia omului, dar devine autonomă faţă de propriul său creator, structurându-se ca un sistem normativ şi uneori valoric în raport de care există şi se manifestă fenomenal fiecare om, în mod deosebit în mediul social. Omul nu poate refuza dimensiunea socială a existenţei sale. Aristotel spune că omul este o fiinţă socială prin însuşi natura sa. Folosind o expresie a filosofiei existenţialiste, am putea spune că omul este condamnat să trăiască în mediul social şi în acest mediu să se recreeze pe sine, pornind de la particularităţile naturale ale existenţei sale, să se recreeze prin ceea ce ordinea valorică a socialului îi oferă ca mediu: credinţa şi cultura.

Libertatea socială o numim şi libertate juridică pentru că este exclusiv expresia normelor juridice prin care se reglează şi se reglementează conduita omului în mediul social. Legea, fie ea şi Constituţia, consacră, recunoaşte şi garantează libertatea umană, dar nu atât în forma sa ontologică, cât în mod deosebit prin ”libertăţi juridice”. Dar legea are nevoie de un creator, de o putere care să o impună şi această putere este statul. Atât legea cât şi statul, mai ales în formele sociale democratice trebuie să fie şi legitime. Toate teoriile şi concepţiile democratice pentru a legitima statul şi legea şi implicit puterea statului se întorc la om. Acesta este deţinătorul puterii, iar statul o exercită în numele lui şi spre binele lui. Este vorba însă de omul abstract, generic, aşa cum Kant vorbea de „conştiinţa în genere”. Finalitatea, scopul exercitării puterii şi a existenţei legii este tot unul abstract: binele comun, interesul public. Omul concret rămâne mereu în umbră, este o existenţă recisivă în raport cu socialul şi tot ce decurge din acesta, deşi puterea statală realizează totul în numele omului concret, imposibil totuşi de identificat în abstractul şi generalitatea legii şi a puterii statale. Expresia constituţională şi legislativă cea mai aproape de această dimensiune concretă a omului, fără însă a se identifica cu ea o constituie consacrarea normativă a drepturilor omului. Incontestabil, realitatea normativă a drepturilor omului este un progres istoric în conştiinţa libertăţii, pentru că esenţa năzuinţelor, aspiraţiilor, idealurilor existenţiale ale omului în mediul social este sporirea şi garantarea libertăţii individuale. Dar nu este suficientă consacrarea şi garantarea acestor drepturi. Mai este nevoie să fie respectate de către stat și să fie sporite prin măsuri pozitive. Mai este necesară şi o justiţie liberă şi eficientă a cărei scop să nu fie numai împlinirea literii legii, ci mai ales dreptatea ca valoare dincolo de limitele şi condiţionările legii. De multe ori, aceste imperative rămân în sfera generalităţii legii, a idealului am spune noi, şi de aceea mulţi teoreticieni vorbesc de existenţa într-o societate democratică a „drepturilor omului dar fără om”. Libertatea creată de ordinea normativă juridică a socialului este necesară, dar exterioară realităţi individuale a existenţei umane. Este o libertate care vine din afara existenţei omului ca persoană. Este o libertate creată de stat prin lege în numele omului şi aparent pentru om dar oarecum independentă de om.

Norma juridică şi legea pentru că au la bază puterea statului înseamnă în esenţă constrângere. De aceea una dintre problemele fundamentale ale doctrinei dar şi ale realităţii sociale este şi sensurile raportului dintre constrângerea legii şi libertatea pe care legea, generic, o proclamă. În plan ideatic, constrângerea şi libertatea se exclud. Totuşi, libertatea juridică a omului presupune coexistenţa constrângerii cu libertatea. Rezultatul concret: condiţionări, limitări, excepţii, restrângeri ale exerciţiului libertăţii individuale, în esenţă contrare libertăţii naturale a omului, dar totuşi necesare pentru existenţa socială a acestuia cu condiţia să fie legitime, să fie mai mult decât simpla respectare a literei legii, adică să fie drepte, să respecte în plan juridic principiul proporţionalităţii a cărui

principală cerinţă este necesara adecvare a oricărei constrângeri privind libertatea socială la situaţia de fapt şi la scopul urmărit, scop care de asemenea trebuie să îndeplinească aceeaşi condiţie de legitimitate. Teoreticienii au demonstrat şi practica socială confirmă că mai multe legi, deci mai multă constrângere, nu înseamnă mai multă libertate. Un alt aspect îl constituie dihotomia dintre caracterul general şi abstract al normei juridice, iar pe de altă parte concretul existenţial al libertăţii, care ontologic, chiar şi în forma sa juridică, este proprie omului. Norma juridică este întotdeauna generală şi impersonală, dar libertatea, chiar şi în precaritatea sa socială şi juridică nu poate fi decât personală, individuală, nu a unui om în genere, ci a unui om concret. Este o dihotomie care poate genera contradicţii şi care nu poate fi depăşită în existenţa socială a omului decât dacă celebra paradigmă „nimeni nu este mai presus de lege", care reprezintă fundamentul oricărui stat de drept, este înţeleasă în alte sensuri decât cele specifice mecanismelor sociale şi statale, în mod deosebit de către justiţie şi de toţi aceia chemaţi să aplice legea. Mai presus de lege este omul în toată complexitatea şi taina sa existenţială, pentru că nu omul este pentru lege ci legea ar trebui să fie pentru om, pentru că nu omul este pentru societate, ci societatea ar trebui să fie pentru om.

Un astfel de raport, de multe ori contradictoriu, între libertatea concepută inclusiv ca ideal moral, iar pe de altă parte, ordinea normativă dată de lege, ne aduce aminte de distincţia pe care o realiza Kant. Filosoful german remarca că între *morala ideală* (care aparţine întotdeauna omului concret, inclusiv prin libertatea sa) şi *morala realizată* există nu numai o diferenţă de grad, ci o adevărată antinomie. Morala este întemeiată pe libertate, iar legalitatea pe constrângere. Aceasta este o consecinţă a faptului că Immanuel Kant şi-a construit morala independent de faptele ştiinţelor morale şi nu a făcut decât ulterior aplicarea la drept şi la toate domeniile morale şi sociale. De aceea, pentru filosoful german sciziunea între ideal şi real este iremediabilă, aspect care se adevereşte de multe ori şi în starea socială sau juridică a omului[3]. Desigur, pentru un regim de guvernare dictatorial, puterea însemnă prin ea însăşi autoritatea absolută, cu îngrădirea până la eliminare a libertăţii individuale a omului, în accepţiunea sa socială. Între stat, puterea statului, iar pe de altă parte omul, ca persoană, există o ruptură iremediabilă, statul fiind dominant, iar formele libertăţii omului nu au ca finalitate persoana acestuia, ci numai interesul social sau interesul de dominare al puterii. Un exemplu edificator pentru această situaţie sunt unele dintre constituţiile române şi regimul de guvernare pe care l-au creat. Ne referim la Constituţia României din 1938 a Regelui Carol al II-lea sau la Constituţiile române comuniste din perioada postbelică (1952, 1958 şi 1965).

Pentru o societate democratică contemporană se discută nu numai de existenţa unei constituţii, dar şi de constituţionalism, ceea ce înseamnă afirmarea şi realizarea valorilor democratice, în primul rând ale libertăţii. Nu dorim să realizăm o analiză care ar necesita un studiu mai aprofundat, însă pericolul real pentru formele democratice de existenţă socială reprezintă tot dictatura, de data aceasta nu una care să aibă dorinţa de autosuficienţă, ca în regimurile dictatoriale, ci o dictatură rezultată din însăşi mecanismele de guvernare democratice. Este ceea ce noi numim, împreună cu alţi sociologi şi jurişti, „dictatura maselor" într-o societate democratică. Orice decizie privind guvernarea, inclusiv sub aspectul creaţiei legislative, implică această formulă imposibil de depăşit: „minoritatea se exprimă şi majoritatea decide". O astfel de modalitate de a fi a sistemelor instituţionale democratice creează pericolul, care uneori devine real, al ignorării individualităţii persoanei umane, a concretului existenţial, a înţelegerii omului prin complexitatea sa şi nu numai prin raportare la voinţa generală, impersonală a guvernanţilor sau la generalitatea legii. Dacă dictatura înseamnă, prin însăşi natura ei, puterea absolută a statului, într-o societate democratică pericolul major pentru libertatea individuală este *excesul de putere*, adică realizarea atribuţiilor de guvernare, înţelegând prin aceasta activitatea legislativă, administrativă şi chiar a instanţelor judecătoreşti numai în litera formală a legii, dar fără să aibă şi justificarea necesară faţă de diversul concret existenţial. Altfel spus, măsurile, după caz, legislative, administrative sau juridice, realizate cu exces de putere, depăşesc ceea ce este necesar pentru atingerea unui scop legitim, identificat sub forma unui interes public, şi prin aceasta restrâng în mod nepermis exerciţiul libertăţii individuale a omului ca fiinţă socială. Garantarea libertăţii individuale într-un context democratic constă tocmai în încercările în plan constituţional şi juridic de a elimina excesul de putere, altfel spus de a trece de la litera legii la ideea de dreptate socială. Este un proces dialectic, de multe ori sinuos, dar care uneori se realizează, în primul rând, prin instanţele internaţionale de control privind respectarea drepturilor omului, dar şi prin activitatea instanţelor naţionale.

Libertatea socială sau libertatea juridică, ca precaritate a libertăţii, în mediul ei caracteristic,

adică în fenomenalitatea socială, are o expresie contractuală, ceea ce implică, în limbaj juridic, formele contractuale civile, dar şi însăşi contractul social. Aproapele nostru, în manifestările libertăţii sociale este cel pentru care noi avem un interes, iar el are un interes pentru noi sau, după caz, pentru bunurile lui, bunurile noastre sau prestaţiile reciproce. Contractul poate fi explicit, dar de cele mai multe ori nu este vizibil, însă se manifestă relaţional în mediul social. În contractul civil, inclusiv formele nepatrimoniale, căsătoria, relaţiile de familie şi altele, libertatea mea în mediul social se întâlneşte cu libertatea altuia, se intercondiţionează, libertatea mea depinde de realizarea libertăţii altuia. O astfel de relaţie este întotdeauna una pragmatică, deoarece urmăreşte realizarea unui scop de cele mai multe ori bine determinat, fără ca acest scop să fie întotdeauna unul material. Includem într-o astfel de relaţie inclusiv pragmatismul ideal valoric. Se poate realiza, în acest fel, în mediul social democratic un ideal existenţial, social şi în acelaşi timp juridic al omului, respectiv „coexistenţa libertăţilor", ceea ce înseamnă că libertatea mea are ca limită existenţială socială libertatea altuia şi, totodată, eu sunt liber numai dacă respect libertatea celuilalt într-o relaţie contractuală explicită sau tacită. Reprezintă existenţa omului alături de semenul său dar nu întotdeauna împreună cu acesta, ceea ce justifică şi precaritatea acestei forme de libertate. O asemenea particularitate a stării sociale sau juridice a omului a fost remarcată încă de Aristotel care făcea distincţie între „justiţia comutativă" specifică unei relaţii de coexistenţă a libertăţilor şi de distribuţie a bunurilor şi valorilor în baza acestui principiu, iar pe de altă parte „justiţia distributivă" care reprezintă raportul între stat, putere de stat şi lege, pe de o parte, iar la celălalt plan, omul, în realitatea sa concretă, justiţie care se traduce în sintagma generală „de a i se da fiecăruia ce i se cuvine" de către stat, de către putere.

Incontestabil, libertatea socială are o dimensiune istorică, forme concrete de realizare, poate cunoaşte amplificări, dar şi dureroase paradoxuri sau, ceea ce se întâmplă de multe ori în lumea contemporană, înţelegerea acesteia numai ca acumulare materială, ignorându-se de multe ori până la negare valorile spirituale, culturale şi credinţa. Cu toate acestea, libertatea ca formă contractuală exprimă idealul remarcat încă de multă vreme şi anume că pentru a ajunge la libertate proprie trebuie să respecţi libertatea celorlalţi. De aceea, preocuparea omului nu trebuie să fie închiderea în egoismul său pentru a câştiga libertatea sa socială, ci deschidere a fiinţei sale spre împlinirea sa în libertatea celorlalţi.

Desigur, libertatea socială, ca orice altă formă de libertate înseamnă capacitatea dar şi discernământul omului de a alege, a decide şi a înfăptui. Iar *alegerea* între diferite variante posibile existenţiale este dată de esenţa libertăţii sociale. Important este ca o astfel de alegere să fie conştientă şi să fie determinată de valorile culturale şi religioase perene şi nu neapărat de obscure interese materiale. Şi trebuie călăuzită exclusiv de pragmatismul teleologic al acumulării materiale. Cuviosul Isaia Pustnicul remarca şi această dimensiune socială a libertăţii: „Iar Dumnezeu creându-l pe om, l-a făcut liber, de sine stăpânitor, primitor al îmbierii binelui şi răului"[4]. Spuneam la începutul acestor modeste consideraţii că această formă a libertăţii este precară, fără însă a fi peiorativă. Precaritatea poate fi discutată sub mai multe aspecte, dar la nivel ontologic avem în vedere neîmplinirea ei în acest spaţiu al realităţii. Pentru a explica o asemenea stare, folosim modelul ontologic al filosofului Constantin Noica bazat pe raportul dintre „general, determinaţii şi individual". În esenţă, în concepţia filosofului, devenirea se împlineşte spiritual în fiinţă când cele trei dimensiuni ontologice coexistă, se întrepătrund. Ori de câte ori nu se realizează o astfel de unitate, există o precaritate. În cazul libertăţii sociale sau juridice ca stare existenţială a omului, întâlnim toate cele trei dimensiuni ontologice mai sus exprimate, dar fără a fi unele prin altele. Astfel, generalitatea legii rămâne în exterioritatea individualităţii umane, iar determinaţiile pe care omul şi le dă respectă de multe ori numai forma generalului, respectiv a normei juridice, în limitele pe care aceasta le impune. Generalitatea normei juridice, impersonală prin esenţa sa, nu poate cuprinde diversitatea individualităţii existenţei umane, unde libertatea se manifestă exxistă şi o contradicţie unilaterală: generalul normativ poate să contrazică libertatea individuală, dar libertatea individuală, în manifestarea sa socială, nu poate contrazice generalul normativ, pentru că în caz contrar intervin răspunderea juridică şi sancţiunea juridică.

Note critice:

[1]J.J.Rousseau, *Contractul social*, Editura Antet, Bucureşti, 2000, p.107-108.

[2]*Ibidem*, p.108-109. Pentru dezvoltări a se vedea şi Nicolae Popa, Ion Dogaru, Gheorghe Dănişor, Dan Claudiu Dănişor, *Filosofia dreptului. Marile curente*, Editura All Beck, Bucureşti, 2002, p. 176.

[3]Pentru dezvoltări a se vedea *Istoria filosofiei moderne. Perioada contemporană. Omagiu profesorului I.Petrovici,* Vol. III, Bucureşti, 1938, p.157-159.

[4]*Filocalia*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008, Vol. XII, p. 265.

Mareșalul Ion/Ioan Antonescu în volumele noastre de autor

prof.univ.dr. Petre POPA

***Abstract**: The author, Petre Popa, a university teacher from Piteşti, describes in his article a few details concerning the presence in his scientific works of several notes and descriptions regarding the life of the Romanian general and ruler of the country during the Second World War, Ion/Ioan Antonescu. He was born in 1882 in Pitești and in his entire life he never neglected his place of birth.*

***Key words**: Ion/Ioan Antonescu, Pitești, historioography, memory, and history*

În urmă cu şapte decenii, sâmbătă, 1 iunie 1946, Conducătorul Statului Român, din perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, Ion/Ioan Antonescu, a fost executat, la Penitenciarul Jilava (Ilfov), împreună cu Mihail Antonescu, Constantin Vasiliu, Gheorghe Alexianu, consideraţi criminali de război. Se aplica, deci, sentinţa pronunţată de Tribunalul Poporului, în urma *Procesului Marii Trădări Naționale* (7 – 18 mai 1946), desfăşurat public[1]. Recursul era

respins de şeful Guvernului, instaurat anterior (6 martie 1945), Petru Groza (1884 – 1958)[2]. După cum este cunoscut, Ion/Ioan Antonescu s-a născut la 2 iunie 1882, în Piteşti, localitate evocată, constant, de viitorul general (1931), apoi mareşal (1941). Preocupările noastre istorice, referitoare, predilect, la *dinamica* acestui areal, unde ne-am stabilit definitiv (1961), includ, contextual, datele enunţate mai sus, dar şi numeroase idei semnificative, excluzând, pe cât posibil, conotaţiile partizane. Ca dovadă, majoritatea volumelor, scrise de cel care vă relatează, ori conlucrând cu alţi intelectuali, din generaţii diferite, conferă informaţii *graduale* asupra vieţii şi demersurilor înaltului demnitar, Ion/Ioan Antonescu, originar din reşedinţa Argeşului.

Bunăoară, în cronica ***Piteşti 600. Memento*** (1983), colaboratorii Constantin Cârstoiu, Spiridon Cristocea, Ion Ilie (1937 – 2005), Colecţia *Museum*, director, Constantin Siman, scriere care a inaugurat, editorial, *portofoliul* consacrat sărbătoririi celor şase secole de la atestarea documentară medievală certă a Urbei (1388 – 1988), precizam: *„S-a născut la Piteşti, Ion Antonescu (1882 – 1946), mareşal, Conducător al statului român, dictator militar, preşedinte al Consiliului de Miniştri între anii 1940 şi 1944"*[3]. Atunci, în 1983, istoriografia locală postbelică a consemnat, pentru prima oară, asemenea detalii. La 5 decembrie 1986, apărea, sub egida Muzeului Judeţean Argeş, director, Radu Stancu (1936 – 2008), cartea ***Piteşti. Pagini de istorie,*** autori Petre Popa, Paul Dicu (1926 – 2008), Silvestru Voinescu (1935 – 2005), redactor, Grigore Constantinescu, Tipografia *Argeş*. Capitolul IX, intitulat ***Evoluţia oraşului Piteşti în perioada interbelică,*** referindu-se la viaţa publică, printre altele developează: *„Tot în aceşti ani, îşi conturează cariera militară şi convingerile politice generalul Ion Antonescu, născut în Piteşti la 2 iunie 1882 (m. 1 iunie 1946), comandant al diviziei din localitate, devenit mareşal, Conducător al statului şi preşedinte al Consiliului de miniştri în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, instaurând un regim dictatorial"*[4]. Aprecierile noastre s-au inspirat dintr-un *tom* care se editase, atunci, la Bucureşti[5].

Un loc aparte, în bibliografia specializată, revine scrierii monografice ***Istoria municipiului Piteşti,*** semnată de Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, redactor, Niculina Florea, operă acceptată, ca premieră tematică (1988), de Editura Academiei Române. Referitor la subiectul

personalizat, există mai multe aprecieri. Astfel, răsfoind *Capitolul III,* purtând genericul ***Oraşul Piteşti în perioada modernă,*** vom descifra sensul paragrafelor privind ***Adeziunea unanimă a piteştenilor la Marea Unire din 1918,*** unde, convergent, se precizează : *„De asemenea, în crâncenele bătălii purtate pe frontul din Moldova, împreună cu alţi ofiţeri, fii ai Piteştilor sau ai judeţului Argeş, s-a evidenţiat, prin iniţiativele strategice şi tactice, locotentent – colonelul Ion Antonescu (1882 - 1946), născut în Piteşti, având funcţia de şef al Biroului Operaţii al Marelui Cartier General, care va conduce, în anii următori, Divizia a III-a Infanterie, cu sediul în Piteşti"*[6]. Apoi, ***Capitolul V,*** denumit ***Istoria contemporană a Piteştilor,*** extinde relatarea: *„În perioada interbelică, viaţa politică locală a fost influenţată, într-o oarecare măsură, şi de activitatea generalului Ion Antonescu, originar din Piteşti, comandant, între 1933 – 1937, al Diviziei a III-a Infanterie, cu sediul în capitala Argeşului. Deşi a avut o atitudine oscilantă faţă de partidele politice burgheze, de regimul carlist, precum şi într-o serie de probleme ale politicii externe a României, totuşi, în aceşti ani, şi-a conturat convingerile politice, iar prestigiul carierei sale militare a crescut. Devenit, ulterior, Conducător al statului român, preşedinte al Consiliului de Miniştri, iar la 21 august 1941 mareşal, Ion Antonescu a instaurat, între septembrie 1940 – august 1944, un regim dictatorial, bizuindu-se pe aparatul represiv. De-a lungul anilor, a venit de mai multe ori în Piteşti, unde a purtat discuţii cu oficialităţile judeţului sau cu conducători ai unor organizaţii politice locale, în calitate de şef al Marelui Stat Major şi de ministru al Apărării Naţionale"*[7]. Poziţionarea unor localnici faţă de participarea României, împreună cu Germania nazistă, la *Războiul Sfânt* (1941 – 1944), contra Uniunii Sovietice, *decizie parafată* de Ion Antonescu, era comentată astfel: *„S-au căutat căi şi metode adecvate pentru a lovi în maşina de război a fascismului german, discutându-se, totodată, posibilitatea formării unor grupuri de partizani în munţii din Argeş şi Muscel. Prin aceste acţiuni, se urmărea contracararea intenţiei strategice a lui Ion Antonescu de a transforma râul Argeş într-un eventual val succesiv de rezistenţă în cadrul războiului hitlerist"*[8]. Nominalizarea mareşalului Ion/Ioan Antonescu, în ***Istoria municipiului Piteşti*** (1988), a suscitat diverse comentarii. Bunăoară, universitarul Gabriel Ţepelea (1916 – 2012) aminteşte recenzia sa, privind conţinutul volumului, propusă, atunci, revistei ***România literară*** (Bucureşti), care a evitat, manierist, publicarea textului respectiv. Explicaţia devenea simplă: *„Să fie în cauză citarea lui Ion Antonescu printre fiii de seamă ai oraşului ?"*[9].

După 1990, documentarea noastră, privind rolul lui Ion/Ioan Antonescu în istoria locală şi naţională, s-a diversificat. Motivaţia suprapune complexitatea prestaţiilor didactice, la Colegiul Alexandru Odobescu, respectiv Universitatea din Piteşti, dar şi libertatea de exprimare. Asemenea context ne-a determinat să investigăm fonduri arhivistice, ori elaborări *pluraliste,* valoroase, istoriografic, precum: ***Antonescu. Mareşalul României şi războaiele de reîntregire***, coordonator**,** Josif Constantin Drăgan (1991); ***România cu şi fără Antonescu,*** autor, Gheorghe Buzatu (1991); ***Al treilea om al Axei. Memorial Antonescu,*** de Gheorghe Barbul (1992); ***Plata şi răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar şi diplomat. 1914 – 1940,*** iniţiatorul colecţiei, Valeriu-Florin Dobrinescu (1994); ***Mareşalul Antonescu întemniţat la Moscova,*** cercetător Teodor Mavrodin (1998)[10]. Folosind această *platformă* editorială, în 1994, vom publica lucrarea ***Liceul Alexandru Odobescu Piteşti. 1919 -1994,*** unde amintim inclusiv despre implicarea Conducătorului Statului şi a soţiei sale, Maria Antonescu, pentru organizarea Spitalului de zonă interioară Nr. 116 *Crucea Roşie* (450 de paturi), folosindu-se, majoritar, spaţiile Şcolii Normale de Învăţătoare, din localitate (350 de paturi), medici, Gheorghe Pristăvescu, Gheorghe Nelepcu. Se respecta, astfel, ***Ordinul Nr. 104413,*** din 1941, emis de Marele Cartier General, Eşalonul II, Secţia I, purtând *pecetea* Guvernului Ion/Ioan Antonescu. Unitatea sanitară evocată a funcţionat în etapa 31 iulie – 11 decembrie 1941, fiind transferată, apoi, spre Moldova, mai aproape de liniile *Frontului Estic* (1941 – 1944)[11].

Lista cărţilor de autor continuă cu ***Studii Culturale. Culegere antumă*** (2003), în care se vorbeşte despre tânărul maior (grad acordat la 1 noiembrie 1916), pe timpul participării României la Primul Război Mondial (1916 – 1918): *„ Totodată, campaniile militare din 1916 – 1918 au adus în prim-plan mai mulţi ofiţeri din reşedinţa Argeşului sau din împrejurimi... precum Ion Antonescu (1882 – 1946), născut la Piteşti, având, în 1917, funcţia de şef al Biroului Operaţii al Marelui Cartier General"*[12].

Coordonate interesante degajă, tot în acest volum, paginile grupate secular ***Sensuri ale civilizaţiei Piteşti 1388 – 1993.*** Extragem: *„Perioada interbelică a propulsat în viaţa politică şi culturală mai multe personalităţi originare din Piteşti. Dintre acestea, se detaşează generalul Ion Antonescu (1882 – 1946), devenit mareşal la 21 august 1941, şef al statului român în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944”*[13]. Motivând ofensiva spre Răsărit, consemnăm: *„Participarea unităţilor militare din Piteşti la cel de Al Doilea Război Mondial, pe Frontul de Est, începând cu 22 iunie 1941, s-a făcut pe baza acordurilor germano- române semnate la München şi la Berchtesgaden (11 – 12 iunie 1941). Guvernul condus de Ion Antonescu s-a obligat să participe efectiv la războiul declanşat de nazişti, având ca scop imediat readucerea la teritoriul naţional a Basarabiei şi a Bucovinei de Nord, răpite României prin nota ultimativă sovietică din 26 iunie 1940, emisă pe baza tratatului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939”*[14]. Prezentând prima etapă postbelică (1945 -1946), analiza amintită precizează: *„Între timp, la Bucureşti a avut loc (7 – 18 mai 1946) procesul intentat mareşalului Ion Antonescu, fiu al oraşului Piteşti, considerat criminal de război, condamnat la moarte şi executat la 1 iunie 1946”*[15].

Volumul imediat următor, ***Studii politice*** (2004), relevă prin analiza ***Consideraţii privind democraţia în diverse state ale lumii,*** pentru România: *„ La 6 septembrie 1940, regele Carol II a abdicat în favoarea fiului său, Mihai, dar adevărata putere a preluat-o generalul Ion Antonescu (născut la Piteşti în 1882), devenit prim – ministru al Guvernului (avea, atunci, 58 de ani, iar la execuţie, 64 de ani). Noua formă de guvernare s-a instaurat la 5 septembrie 1940. Prin măsuri drastice, Ion Antonescu a îndepărtat Garda de Fier de la conducerea statului, lichidând rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941. Apoi, a intrat, la 22 iunie 1941, în războiul antisovietic, având ca scop fundamental reîntregirea pământului românesc, ceea ce se va înfăptui numai parţial“*[16]. Spaţiu distinct acordăm, prin subcapitolul ***Ion Mihalache, lider al Partidului Naţional-Ţărănesc în anii interbelici,*** din volumul ***Studii politice,*** amintit mai sus, relaţiilor lui Ion/Ioan Antonescu, pe timpul guvernării sale, cu principalele formaţiuni politice. Atunci când România desfăşura *Războiul Sfânt* contra Uniunii Sovietice (1941 – 1944) pentru reîntregire, interesantă este poziţia exprimată de învăţătorul muscelean, Ion Mihalache (1882 – 1945). Născut, aşadar, în acelaşi an cu Ion/Ioan Antonescu, liderul Partidului Naţional-Ţărănesc, Ion Mihalache, a participat, ca voluntar infanterist, la *prima ofensivă* spre Est, purtând gradul de căpitan. Documentar, cităm: *„În această calitate s-a întâlnit, de mai multe ori, în arealul dintre Prut şi Nistru, cu Conducătorul statului, Ion Antonescu (1882 – 1946). Datorită insucceselor militare ale Germaniei şi României în adâncimea Frontului de Răsărit, Ion Mihalache s-a pronunţat, începând cu vara anului 1943, pentru părăsirea Axei, fără să avanseze însă un plan concret Naţiunilor Unite, care acţionau în Europa Centrală şi de Vest...În seara zilei de 22 august 1944, au avut o ultimă convorbire oficială...La 23 august 1944, Ion Mihalache devenea, moral, coautor la demiterea şi arestarea mareşalului...”*[17]. Tot în culegerea ***Studii politice*** reproducem, istoriografic, pentru prima oară, interviul acordat de Conducătorul Statului, Ion/Ioan Antonescu, academicianului Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti, pentru ***Almanahul*** intitulat ***Cuvântul Mareşalului către săteni***[18]. Numărul care conţine acest interviu ne-a fost semnalat de scuptorul Nicolae Grigorescu, membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România, Filiala Piteşti, intelectual cu preocupări istorice, autorul mai multor lucrări, reprezentându-l pe Ion/Ioan Antonescu, opere conservate, de aproape două decenii, în atelierul propriu. Special, pentru cititorii noştri consecvenţi, selectăm, din acest interviu, informaţia potrivit căreia, pe timpul convocărilor *plebiscitare* (două), ***Programul*** Guvernului, condus de Ion / Ion Antonescu, era aprobat prin opţiunile cifrate la 3 446 889 votanţi, procentul aferent oraşului Piteşti depăşea raportările celorlalte aşezări urbane din ţară, apropiate, demografic, reşedinţei Argeşului. Gesturi asemănătoare s-au exprimat şi în etapa iulie – septembrie 1940, când, datorită unor acuzaţii colaterale, Ion/Ioan Antonescu a suportat detenţia de la Mănăstirea Bistriţa (Vâlcea), zile despre care, viitorul mareşal declara: *„Evenimentele s-au precipitat şi fără vreo acţiune publică din partea mea, am fost solicitat să viu la cârma ţării, fiind impus de cerinţa unanimă a poporului. Duşmanul meu a trebuit să se închine! Din închisoare, m-a adus la conducere ! Era primul act plebiscitar prin care ţara îşi impunea voinţa în septembrie 1940”*[19].

Bibliografia scrierilor personale cuprinde, cronologic, ***Monografia Universităţii din Piteşti*** (2004), noutate absolută pentru sistemul învăţământului superior argeşan. Partea introductivă ***Comunitatea urbană Piteşti,*** relevă, tangenţial ascensiunea unor personalităţi locale pe treptele supreme ale responsabilităţilor centrale. Asemenea *ecuaţie* ne promite să enunţăm câteva idei privind implicarea mareşalului Ion/Ioan Antonescu (Piteşti, 2 iunie 1882 – Bucureşti, 1 iunie 1946) în evenimente cruciale pentru România. Parafrazarea este susţinută printr-un medalion reproducând chipul comandantului militar, Ion Antonescu, alăturat celor care îl reprezintă pe Ion I.C. Brătianu (1864 – 1927) şi Armand Călinescu (1893 – 1939), născuţi de asemenea, la Piteşti[20]. Informal, precizăm că în etapa 31 iulie – 11 decembrie 1941 clădirea principală din actualul Campus Universitar *Gheorghe Doja* a fost *„ Spitalul de zonă Interioară Nr. 116 Crucea Roşie, în mijlocul răniţilor aflându-se, uneori Maria/Rica Antonescu, soţia generalului, pe atunci, Ion Antonescu"*[21]. Notificarea, amintită deja anterior, este insertată în 2004, cu o fotografie din 1941.

Creionări asupra vieţii şi preocuprilor mareşalului Ion/Ioan Antonescu decupăm totodată, din noul volum al seriei ***Piteşti 620. Memento*** (2008), colaboratori, Constantin Augustus Bărbulescu, Marius Cârjan, Narcis Ionuţ Gherghina (1979 – 2008), Marius Păduraru, absolvenţi ai Facultăţii de Istorie, Filosofie, Jurnalism Piteşti, condusă, ca decan fondator (2002 – 2004), de iniţiatorul acestor scrieri. Exemplificăm prin enunţul: *„1882, iunie, 2. S-a născut, la Piteşti, Ion/Ioan Antonescu, comandant al Diviziei 3 Infanterie, din localitate (1933 – 1937), Conducător al Statului, preşedinte al Consiliului de Miniştri (6 septembrie 1940 – 23 august 1944), aliat al Axei, coordonator, Grupul eponim de luptă, constituit din Armatele 3 şi 4 Române, împreună cu Armata 11 Germania (22 iunie – 17 iulie 1941), angajate în Războiul Antisovietic. Judecat şi condamnat la moarte, executat la 1 iunie 1946"*[22]. Câteva detalii despre Ion / Ioan Antonescu punctăm în ***Piteşti 620. Memento*** (2008) pentru anii: 1923; 1924; 1933; 1937; 1941; 1944. Astfel, la 21 august 1941, prin ***Înalt Decret Regal,*** general de Corp de Armată, titlu obţinut la 16 septembrie 1940, Ion/Ion Antonescu devenea mareşal al României, calitate acordată, până atunci, numai strategilor Alexandru Averescu (1859 – 1938) şi Constantin Prezan (1861 – 1943), pentru, fapte excepţionale din vremea Primului Război Mondial (1916 -1918). După 2009, săptămânalul ***Jurnal de Argeş,*** redactor-şef, Gabriel Grigore, manager, Cristian Vasile, *foiletează* acest volum, selecţiunile regăsindu-se în ***Caleidoscop,*** rubrică semnată de Marius Ionel.

Zilele dedicate reşedinţei Argeşului (2008) au favorizat, sub egida Bibliotecii Judeţene *Dinicu Golescu*, manager, Octavian Mihail Sachelarie, tipografierea eseurilor istorice ***Piteşti. Tradiţie şi contemporaneitate,*** autori, Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu. Sunt valorificate, astfel, textele serialului cu acelaşi titlu, apărute în revista ***Argeş*** (mai 1986 – mai 1988), redactor - şef, Sergiu Nicolaescu. Uneori, este reamintit şi Ion/Ioan Antonescu: fiu al oraşului, ofiţer superior, general, Conducătorul Statului, mareşal, acuzat pentru fapte de război, condamnat la moarte, executat. Domină aserţiunea: *„Guvernul condus de Ion Antonescu era obligat să participe, efectiv, la războiul declanşat de nazişti, având ca scop imediat readucerea, la teritoriul naţional a Basarabiei şi a Nordului Bucovinei, răpite României prin Nota ultimativă sovietică, 26 iunie 1940, emisă pe baza Tratatului Ribbentrop – Molotov, Moscova, 23 august 1939. De reţinut faptul că, în urma acestei samavolnicii, mulţi români, originari mai ales din Basarabia, şi-au găsit adăpost şi un loc de muncă onorabil la Piteşti, unde se mai aflau, de altfel, români veniţi din zonele Transilvaniei, anexate de Ungaria, precum şi unii refugiaţi polonezi"*[24]. Informaţii plauzibile sugerează conexiunea dintre realitatea autohtonă şi specificitatea proprie *capitalei* Argeşului, cu deosebire pe timpul confruntărilor militare din Est[25].

Primirea oficială a României în *Clubul select continental* (1 ianuarie 2007), ne-a stimulat preocupările editoriale, publicând, printre altele, volumul de referinţă ***Statele Uniunii Europene. Sinteze istorice*** (2009). Paginaţia consacrată prezentării României se opreşte, succesiv, la perioade cardinale pentru ţara noastră, aşa cum este următoarea concluzie: *„Evoluţia interbelică a României (1918 – 1939) a favorizat creşterea potenţialului financiar, industrial, comercial, agricol, spiritual, nivelul maximal, pentru etapa amintită, fiind înregistrată în 1938. Viaţa politică era, însă, contradictorie, ceea ce a permis ascensiunea mişcării legionare, ataşată Germaniei fasciste, iar în 1940, după abdicarea regelui Carol II, era adus la guvernare cabinetul generalului*

Ion/Ioan Antonescu (1882 – 1946)[26]. Recent cartea noastră referitoare la ***Statele Uniunii Europene,*** a fost reperată şi în Biblioteca Naţională din Luxemburg[27].

Complementar, opinii privind personalitatea contradictorie a mareşalului Ion/Ioan Antonescu (1882 – 1946), descifrăm inclusiv din alte titluri scrise sau coordonate de acelaşi autor: ***Argeş. Cartea eroilor*** (1984); ***Tradiţie şi actualitatea în istoriografia românească*** (2000); ***Istoriografie universală modernă şi contemporană*** (2005); ***Enciclopedia Argeşului şi Muscelului*** (2008 – 2014); ***Memorialul de război Mateiaş, Valea Mare - Pravăţ, Câmpulung, Argeş*** (2009); ***Discurs istoriografic universal*** (2016), listate bibliografic[28].

Împlinirea celor şapte decenii de la moartea mareşalului Ion/Ioan Antonescu (1 iunie 2016), fiu al oraşului Piteşti, ne-a determinat să abordăm câteva *trasee* mai puţin cercetate până acum. Rezultatele investigaţiilor sunt publicate, în ordine aleatorie, graţie Muzeului Judeţean Argeş şi Centrului Cultural Piteşti, având următoarele titluri: ***Câteva consideraţii privind Împrumutul Reîntregirii din 1941 şi Împrumutul Apărării Naţionale din 1944*** (lansate de Guvernul Ion Antonescu)[29]; ***Mareşalul Ion Antonescu în dialog cu scriitorul Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti***[30]; ***România şi Conducătorul Statului, Ion/Ioan Antonescu în documente ale Procesului de la Nurnberg***[31]. Ultimul studiu modifică, substanţial, comentariul din volumul ***Antonescu*** (1991), amintit mai sus,, unde se face următoarea constatare: *„Faptul că numele lui nu apăruse în procesul de la Nurnberg m-a făcut să cred că murise, când, deodată, la jumătatea lunii mai 1946, ziarele publică cu titluri mari : Dublul concert Enescu – Menuhin şi Procesul Antonescu”*[32]. Asemenea elaborări, dar şi cele aflate în lucru, orientate prevalent, spre ilustrarea legăturilor ofiţerului superior de carieră, Ion/Ioan Antonescu, al treilea mareşal al României, cu locurile natale, dorim să fie adunate într-un volum tematic, sub egida Editurii *Ordessos,* Piteşti.

Note critice:

1Constantin C. Giurescu (coordonator), *Istoria României în date,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971, p. 392.

2Mihai Manea, Bogdan Teodorescu, *Istoria românilor de la 1821 până în 1989,* Editura Didactică şi Pedagogică, RA, Bucureşti, 1996, p. 367(facsimil).

3Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 600. Memento.Istorie. Economie. Cultură. Urbanism,* Ediţia I, *Museum,* Tipografia *Argeş,* Piteşti, 1983, p. 54.

4Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Piteşti. Pagini de istorie,* Tipografia *Argeş,* Piteşti, 1986, p. 214.

5Constantin Căzănişteanu, Vladimir Zodian, Adrian Pandea, *Comandanţi militari. Dicţionar*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 31.

6Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Piteşti,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti,1988, p.184-185.

7*Ibidem*, p. 227.

8*Ibidem*, p. 239. *Din lupta antifascistă pentru independenţa şi suveranitatea României,* Editura Militară, Bucureşti, 1971, p. 157.

9Gabriel Ţepelea, *Însemnări de taină,* Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1997, p. 342.

10Petre Popa, *Permanenţe istoriografice româneşti,* Editura Didactică şi Pedagogică, RA, Bucureşti, 2000, p. 217, 220.

11Arhivele Ministerului Apărării Naţionale. Dosar Spitalul Nr. 116 *Crucea Roşie* Piteşti; Liceul *Alexandru Odobescu* Piteşti…, Imprimeria SC *Leu Grup* SRL, Piteşti, 1994, p. 14-15.

12Petre Popa, *Studii culturale. Culegere antumă,* Editura Universităţii din Piteşti, Piteşti, 2003, p. 250- 251.

13*Ibidem*, p. 257.

14*Ibidem*, p. 258.

15*Ibidem*, p. 262, 365.

16Petre Popa, *Studii politice. Culegere antumă,* Editura Universităţii din Piteşti, Piteşti, 2004, p. 70.

17*Ibidem*, p. 244 –245.

18**Almanahul gazetei Cuvântul mareşalului către săteni**, Bucureşti, 1943, p. 41 – 48.

19**Restituiri Piteşti,** Nr.1/2016, Piteşti, p. 22-25.

20Petre Popa, *Monografia Universităţii din Piteşti,* Editura Universităţii din Piteşti, 2004, p. 37 – 38.

21*Ibidem*, p. 67,78.

22Petre Popa (în colaborare), *Piteşti 620. Memento. Istorie. Economie. Cultură. Urbanism,* ediţia a II-a, Editura *Paralela 45* Piteşti, 2008, p. 87.

23*Ibidem*, p. 127, 139, 143, 154.

24Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Piteşti. Tradiţie şi contemporaneitate. Eseuri istorice*, SC Tiparg SA, Geamăna, 2008, p. 190.

25*Ibidem*, p. 103, 184, 189,194.

26Petre Popa, *Statele Uniunii Europene. Sinteze istorice,* Editura *Paralela 45,* Piteşti, 2009, p. 168 – 169.

27Biblioteque nat. Luxembourg. Magasins. Cote; B 109061/ bibnet@bnl.etat.lu

28Dana Stana, Doru Gabriel Stan, *Profesorul universitar dr. Petre Popa. Biobliografie,* Ediţia I, Editura *Trefla,* Piteşti, 2005, p. 30 – 34; Ediţia a II-a, Editura *Tip Naste,* Piteşti, 2015, p. 33 – 38.

29**Argesis,** Seria *Istorie,* Tom XXI, Muzeul Judeţean Argeş, Piteşti, 2012, p. 255 – 259; **Restituiri Piteşti,** Nr. 2/2016, Piteşti, p. 10 – 12.

30**Restituiri Piteşti,** Nr. 1/2016, Piteşti, p. 22-26.

31**Restituiri Piteşti,** Nr. 4/2015, Piteşti, p. 10-14.

32Josif Constantin Drăgan, *op.cit.*, p. 498.

Biserica domnească din Pitești. Salvarea de la demolare (I)

muzeograf Octavian DĂRMĂNESCU

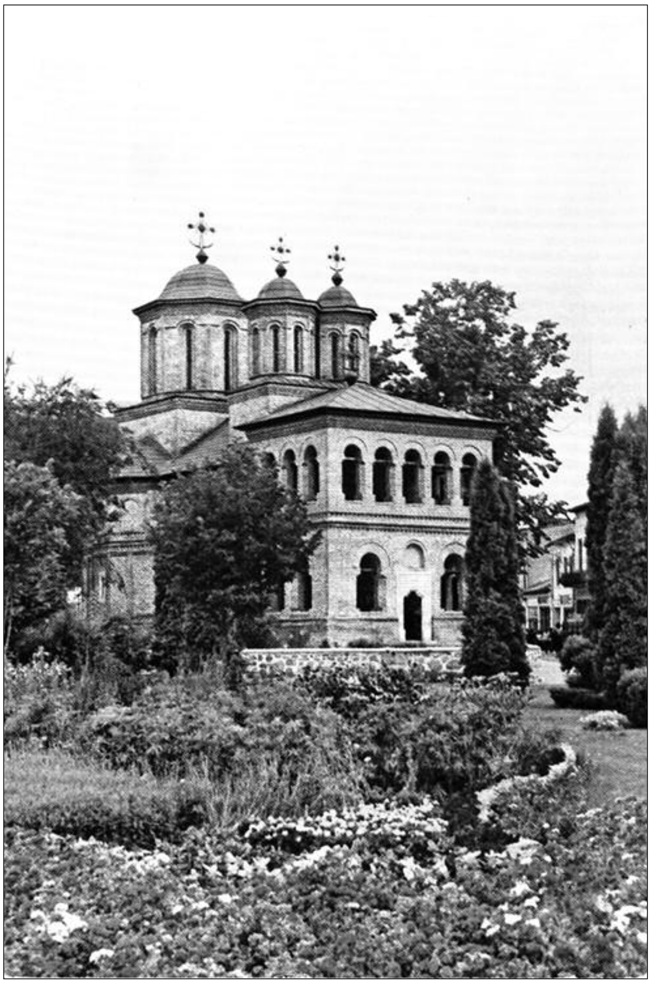
Abstract: *Pitești is an old Romanian town, being known for more than six centuries. It developed slowly as a center for commerce and for two centuries it played an important part in the country politics, as some of the Wallachian rulers stayed here from time to time. As a testimony to the towns importance, in the 17th Century the "Sf. Gheorghe" Church was constructed. Several articles were wrote by historian Octavian Dărmănescu to illustrate its history. In the present one, historical documents are presented and analyzed in order to determine different aspects of the political intentions from 50 years ago to demolish the church.*
Keywords: *Pitești, "Sf. Gheorghe" Church , demolition, conservation and restoration of cultural heritage*

În opinia noastră este destul de regretabil că prezentul capitol beneficiază în această chestiune doar de un articol anterior – și acela nenotificat bibliografic, dar, totuși, valoros – care să evoce această perioadă terminus[1]. Această stare de fapt poate fi înțeleasă, în parte, datorită umbrei cenzurii regimului comunist care, pentru unii dintre cei care au trăit acele evenimente, încă se mai simțea și după 1989. De aceea, în lumina documentelor găsite până acum, următoarele rânduri pot părea părtinitoare pentru unii, cu toată demonstrația bibliografică. Mărturisim că pretenția noastră este să demonstrăm calitatea, tristă în fond, de biserică martir a bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești[2]. O precauție capitală în chestiunea dramatică a existenței ei în timpul regimului comunist este delimitarea neutră a două momente clare și imediat succesive: primul este amenințarea cu demolarea a bisericii domnești din Pitești, al doilea este comutarea ei în restaurare științifică. Din păcate, credem (după o campanie de interogare de aproape doi ani, 2014-2015) că toți martorii interogați (aproape 30 de persoane, majoritatea peste 75 de ani) le confundă și dau gir total intenției de demolare, existentă în mod real, din motive de sistematizare – mai vechi[3], dar după 1948 citește politice – a centrului orașului Pitești, însă, atenție, nematerializată[4].

Potrivit unei însemnări accidentale a parohului Marin S. Diaconescu, bisericile centrale Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe erau pe lista demolărilor încă din 1959. Menționăm că relatarea, foarte importantă pentru înțelegerea clară a acelor timpuri, survine după câteva vizite, dintre care una intimă, în cancelaria parohiei, a unor importanți inspectori de la Departamentul Cultelor[5]. O redăm în totalitate: „Svonuri insistente, dar neîntemeiate. În aplicarea planului de sistematizare a orașului Pitești pe distanța dintre bis. Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae se vorbește și de dărâmarea sau mutarea bisericii Sf. Gheorghe. Este posibil acest lucru, dar nu este practic și nici politic nu este a se trece la aplicare, chiar dacă s-ar călca și legea monumentelor istorice. Dar să presupunem că svonurile s-ar adeveri și că, deci, biserica Sf. Gheorghe s-ar dărâma sau s-ar muta. Motive de ordin edilitar ar putea să determine la aceasta; sau alte motive necunoscute încă. Faptul ar produce senzație și ar ridica întrebări peste întrebări. Comentariile de tot felul s-ar plimba pe piață și discuțiile contradictorii ar frământa opinia publică. Asta, o săptămână, o lună, un an, și-apoi s-ar face liniște. Și s-ar reintra în normal. Prin acest fapt, de-ar fi să se producă, nu se atinge cu nimic credința oamenilor cu adevărat credincioși, căci credința nu se condiționează de prezența unui locaș de închinare mic sau mare. Orașul Pitești are 9 biserici și niciuna nu geme de credincioși în Duminici și sărbători, deși orașul are 40.000-50.000 de locuitori. Biserica Sf. Gheorghe are 650 de familii cu circa 2000 de suflete din care nu vin la biserică nici 5%. Sunt enoriași, și încă destui, cari nu calcă prin biserică, ba cari nu cunosc nici biserica, nici pe slujitorii ei. Aceștia sunt majoritatea. Pentru aceștia biserica Sf. Gheorghe este ca și inexistentă, iar slujitorii, ca morți. Așa că...biserica e dărâmată de mult pentru mulți. Dar cred sigur că nu se va dărâma. E prea veche și prea frumoasă și prea de curând restaurată ca s-o dea nimicirii pentru înnoiri de ordin edilitar. Vom trăi și vom vedea. Preot Marin S. Diaconescu"[6]. Departe de stoicismul parohului, probabil nepermis – în 1962, la demolarea bisericii Sf. Nicolae, îi va repugna compasiunea inopinată a trecătorilor față de monumentul dat jos, înfierându-i în scris că nu fac loc progresului[7]–, notăm grija Sfatului Popular pentru o „degajare" totală a terenului.

În 1961, biserica primește o palmă inopinată tocmai din partea unui for superior al B.O.R.[8].

Informația o avem de la părintele paroh Marin Diaconescu care nu îl numește, dar pe care, pe cale ierarhică, nu poate fi decât episcopia Râmnicului și Argeșului, via Protoieria Pitești. Faptul că episcopia restrânge programul de la catedrala din Pitești o aflăm, însă, dintr-un act intern[9]. Este vorba despre reducerea drastică a programului la Sf. Gheorghe, catedrala orașului Pitești. Cităm mărturia : „(...) până într-o zi când netam-nesam, fără nicio prevenire, ne-am pomenit cu un ordin superior, nu de la organele de Stat, ordin verbal, nu scris, dar foarte categoric: să ținem biserica închisă în toate zilele săptămânii, afară de Dumineca și sărbătorile de peste săptămână, iar sâmbăta s-o deschidem numai dacă este absolută nevoie. Ordin scurt, clar, precis, categoric și lipsit de orice explicație, deși era necesară explicația, ca să lămurim și noi pe credincioși. (...) Ordinul verbal mi s-a dat mie, iar eu, în aceeași zi, l-am adus la cunoștință colegilor și tovarășilor mei de muncă, trecând imediat la aplicare, fiecare întrebându-ne: de ce și pentru ce ?”[10]. Programul redus nu era o noutate la Sf. Gheorghe, însuși parohul luând această inițiativă în 1946[11], pentru câțiva ani – de fapt și pe perioada fostului paroh, Marin Preoțescu, nu se făceau slujbe decât duminica și în sărbători[12], dar biserica era deschisă zilnic. Însă acum decizia sporea și mai mult izolarea catedralei în cadrul urbei.

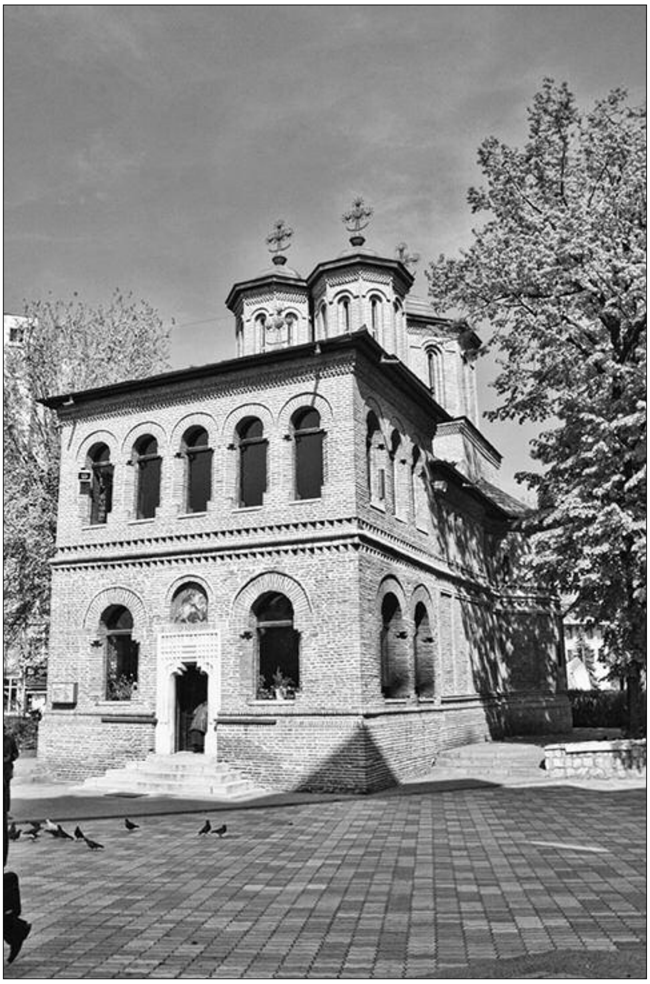

Violentă, campania de demolare a centrului vechi – căreia în iulie 1962 îi căzuse victimă biserica (fostă filială a Sf. Gheorghe) Sf. Nicolae, zisă și „cu Ceas”[13], dărâmată repede, fără nicio opoziție din partea urbei – urma cu demolarea monumentului de arhitectură medievală construit în 1656, biserica domnească cu hramul Sf. Gheorghe[14]. Faptul că în vara lui 1962, imediat după Sf. Nicolae, urmează și Sf. Gheorghe este probat nu numai de publicarea în ”Secera și ciocanul” a planului de sistematizare a centrului orașului Pitești, unde biserica domnească nu mai figurează[15], ci și de ultimatumul împuternicitului raional Ion Bărbulescu, de a „lichida” obiectele bisericii Sf. Gheorghe[16]. Totodată, atmosfera generală, dictată de o propagandă maturizată de mult, era influențată de jubileul mic, mare pentru P.M.R., acela de împlinire în 1964 a douăzeci de ani de la ”câștigarea” războiului prin ”revoluție” și ”insurecție armată”, douăzeci de ani de ”democrație”. Douăzeci de ani de ”împliniri mărețe”, de alungare ostinată a vechiului, reprezentată la noi, mai ales politic, și de demolarea centrelor vechi urbane. Totuși, noul paroh, Marin Braniște, ignoră tot contextul neprielnic – i-ar fi spus protopopului C-tin Dejan că „cel ce a dat ordin verbal, să dea și ordin scris”[17] – și cere în 7 aprilie 1962 o aprobare D.S.A.P.C. pentru lucrări de reparație, cu intenția de a ține biserica în urgența unei operațiuni legitime. Se dorește repararea jgheaburilor, tencuieli noi, zugrăvit și refacerea trotuarelor[18]. Sfatul Popular îngăduie și dă avizul[19]. Pe 8 mai, se fac sondaje la cărămidă „pentru a se vedea cum a fost în starea inițială”[20]. Pe 2 iulie 1962, I.C.O. Pitești se angajează să repare biserica[21], dar nu se trece la fapte[22]. Biserica Sf. Nicolae fiind demolată, enoriașii trec la Sf. Gheorghe[23]. Parohul, reputat istoric local, întocmește un scurt istoric al bisericii demolate, la ordinul protoieriei. Totodată, face câteva drumuri la București, la centrele cu arhive, pentru documentarea privind o viitoare monografie a bisericii Sf. Gheorghe[24].

Din actele interne, anul 1963 este unul activ și nu conține nicio aluzie la vreo demolare integrală a sfântului locaș. Dimpotrivă, părintele paroh cere din nou Sfatului Popular, pe 25 februarie, avizul de a repara biserica. Primăria îl trimite pe 16 martie[25]. I.C.C.P. (Întreprinderea Inter-Raională de Construcții-Prestări, Pitești) aprobă lucrările pe 2 martie[26]. În 6 mai, parohul roagă Sfatul Popular să

ajute financiar biserica pentru a o repara[27]. Așadar, nicio referire la demolare. Totuși, avem câteva mărturii. Prima arată că în 1963 consilierii de la Sf. Gheorghe sunt induşi în mod intenționat în eroare de către Sfatul Popular și puși să semneze un proces verbal evaziv prin care, practic, în interpretarea Statului, ei înșiși dădeau undă verde demolării[28]. Această mărturie, care nu se (mai ?) regăsește scriptic în arhiva de la Sf. Gheorghe, este, foarte probabil, cea din 1965, a consilierilor de la Mavrodolu, după cum vom vedea. Parohul Marin Braniște evocă accidental, undeva, contextul din acest an: „Lansarea, în 1963, a propunerii insistente ca monumentul să fie demolat, a prilejuit ample discuții și dezbateri care – la intervenția Înaltei Conduceri Bisericești – au fost preluate de un larg forum de specialiști îndreptățiți să decidă și din rândul cărora au făcut parte reprezentanți ai următoarelor instituții de cultură, artă și învățământ: Academia Română (academician profesor Constantin Daicoviciu, Președintele Secției de Științe Istorice a Academiei R.S.R.), Institutul de Istoria Artei al Academiei R.S.R. (academician profesor Gheorghe Oprescu), Institutul de Arheologie al Academiei R.S.R. (academician profesor Emil Condurache), Institutul de Istorie din Cluj (profesor Virgil Vătășanu, membru corespondent al Academiei R.S.R. și șeful Secției de Istoria Artei), Monumentele Istorice (profesor arhitect Grigore Ionescu, director; profesor arhitect Gheorghe Curinschi, director tehnic, arhitect Ion Balș, arhitect L. Vasilescu etc.), Institutul de Arhitectură din București (profesor arhitect Horia Teodoru, profesor arhitect Richard Bordenache etc.). Concluzia unanimă a specialiștilor enumerați și a multor altora că biserica Sf. Gheorghe din Pitești este prin vechime, prin calitatea sa de ctitorie domnească, prin însușirea de prototip al puținelor biserici având clopotnița cu arcade deasupra pridvorului, prin meritul de a fi adăpostit în incinta sa Școala domnească de la Sf. Gheorghe, cea mai veche școală de pe aceste meleaguri, prin faptul că întruchipează o valoroasă mărturie a trecutului în mijlocul noului oraș, precum și prin alte caracteristici și elemente – unul dintre cele mai interesante monumente din țară –, a condus la decizia de a fi păstrată. (...) Problema rămânerii bisericii Sf. Gheorghe a făcut obiectul unor ample și îndelungate dezbateri extinse până la înalta atenție a Conducătorilor noștri de Stat care – la intervenția salutară a Prea Fericitului Părintelui nostru Patriarh Iustinian, ctitorul contemporan al acestui bătrân lăcaș de închinare și cultură – au și hotărât nu numai păstrarea și restaurarea bisericii, și încă din fonduri publice (circa un milion și jumătate lei)”[29].

Referitor tot la 1963 avem o mărturie foarte importantă: „Urma la rând să fie demolată și Biserica Domnească Sf. Gheorghe. Cu toată insistența organelor de a grăbi dărâmarea pentru a lărgi piața mare a orașului unde să se țină mitinguri și adunări populare, cu toată graba zic, lucrurile se tărăgănau. Veneau de la București comisii peste comisii și nu se putea lua o hotărâre definitivă. Unii erau pentru demolare; alții, dimpotrivă. Organele politice locale erau înnebunite la gândul că dacă vine „șeful ăl mare” și vrea să țină o cuvântare din balconul Casei Albe va avea tot timpul în fața ochilor biserica. Ce e de făcut ? Și atunci se hotărăște invitarea unei mari personalități care să arbitreze litigiul dintre cele două comisii. Sosește academicianul George Oprescu, anturat de o întreagă suită compusă din oameni politici, membri ai guvernului, istorici, arhitecți, muzeografi, precum și de primul-secretar al județului. Toți îl urmăreau pe academicianul Oprescu cum se rotea în jurul bisericii, mai arunca o privire spre clădirea Casei Albe, le tot compara din diverse unghiuri și, la

sfârşit, își dă cu părerea, ca o concluzie fără drept de apel: – Vedeţi dumneavoastră – se mai dă câţiva metri înapoi și roagă și pe ceilalţi să facă la fel – de aici, de unde privim acum, Casa Albă apare ca o tânără cochetă, îmbrăcată într-o rochie frumoasă și elegantă, căreia îi lipsește broșa. Ei bine, această biserică este broșa de care avea absolută nevoie. Așa a fost salvată Biserica Domnească din Pitești"[30].

Note critice:

[1]Dr. Zicu Ionescu, *Salvarea de la demolare a catedralei Sf. Gheorghe din Piteşti*, în „Opresiunea cultelor religioase din România în tipul dictaturii comuniste: simpozion: Piteşti, 2002: comunicări, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Memoria", 2003., pp. 121-122.

[2]Provocările ei din timpul perioadei comuniste au fost următoarele: 1. Permanenta ameninţare cu demolarea între anii 1959-1965; 2. Posibila transformare în muzeu în anii imediat următori redeschiderii din 1968; 3. Ameninţarea periodică cu demolarea, după restaurare, de către Elena Ceaușescu, deoarece biserica era prea vizibilă, mai ales în transmisiunile directe televizate din centrul civic. Conform sondajului pe care l-am făcut în perioada 2013-2016, această realitate greu credibilă azi stăruie încă natural și neutru în memoria piteştenilor. De altfel, ea este semnalizată și de fostul paroh Marin Diaconescu. Iată ce scria în 1976: „Și astăzi încă, după ce a fost radical restaurată și redată cultului, se mai găsesc glasuri răzleţe care șoptesc pe la urechea unuia sau a altuia precum că tot va fi demolată această biserică sau, în cazul cel mai bun, va fi închisă pentru cult și va rămâne un simplu monument istoric, un muzeu", Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur a Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești", pr. Marin S. Diaconescu, 1956, manuscris, foaia 178. Ameninţarea era reală, din moment ce memorialistul îi dedică combaterii ei încă o pagină și jumătate. Același memorialist amintește din nou pericolul constant dintre anii 1968-1989, de data aceasta într-un articol din 1990: „Dacă nu venea minunea din dec. 1989 cu Revoluţia de la Timşoara, biserica Sf. Gheorghe sigur avea să fie demolată nesuferită fiindu-i foarte Casei Albe şi mai ales academicienei (repetente) de renume mondial care avea răspunderea politică a judeţului Argeş. Prea marea vecinătate a bisericii Sf. Gheorghe cu Casa Albă între care se afla piaţa Lenin, încomoda cumplit pe comuniştii conducători locali ai căror ochi se împiedicau permanent de casa Domnului și de Crucea de pe ea în plăcerea lor de a-și întinde privirea de pe balconul palatului administrativ până la teatru și mai departe. Eu mă mir cum au putut suferi acest obstacol, biserica lui Dumnezeu faţă în faţă cu Palatul ateu până acum patru luni și ceva pentru ca astăzi biserica Sf. Gheorghe să aibă în vecinătate aceeași Casă Albă, dar cu conducători creștini, nu atei (...)", Preot prof. Marin S. Diaconescu, *Un monument istoric: catedrala „Sf. Gheorghe" din Pitești*, Revista „Omu", Pitești, nr. 2, 1990, p. 5. Același articol, în Arhiva bisericii domnești din Pitești, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), foile 48-53.

[3]Ideea sistematizării centrului civic a fost o constantă a multor primării din ţară și nu a venit de acum, ci de mult mai dinainte, de la jumătatea secolului al XIX-lea. Că iminenţa unei demolări generale a prăvăliilor din centrul Piteştiului era reală o probează nu numai incursiunile, nu puţine, ale ei în amenajarea de mici pieţe, una chiar în faţa catedralei Sfântul Gheorghe, la începutul secolului XX, dar și de clauza autorizaţiei de construcţie din 1932 a casei parohiale de lângă biserică – doar amintită de paroh în 1959, dar pe care noi nu am găsit-o – prin care clădirea putea fi demolată dacă sistematizarea viitoare o cerea. O însemnare din 1945 a aceluiaşi paroh, Marin Diaconescu, întrezărea „degajarea" terenului din jurul bisericii, dar o intuia ca fiind un moment istoric îndepărtat, *Idem*, Dosarul 2 (1945), foaia 17. Arh. Gh. Curinschi, în *Conservarea specificului oraşelor. Înnoirea fondului construit urban, un proces logic*, RMM-MIA, nr. 2, 1975, p. 21, încearcă să arate că orașele le-au schimbat și alţii, înaintea comuniştilor. Ing. Matei Ghigiu, cu importante funcţii locale în anii demolărilor masive, vedea Piteştiul vechi drept un „patrimoniu locativ dezorganizat şi insalubru", *Secera și ciocanul*, anul XIII, nr. 2985/8 decembrie 1963, p. 3.

[4]Col. George Pascu, 93 de ani, parohian de mic aici, consilier al bisericii și solist-tenor al corului, declara în 2014 că regimul comunist nu a dărâmat abuziv nicio cărămidă la Sf. Gheorghe din Pitești. Arh. Ştefan Balş declară indirect că nu a găsit o biserică demolată parţial, ci că el a început primul acţiunea, însă pozitiv-recuperator, prin înlăturarea elementelor adăugate snob, ne-estetice: „Dărâmarea părţilor superioare de lemn şi de zid ale turnului clopotniţă, din secolul al XIX-lea, a constituit primul pas realizat, lucrarea fiind oricum, înscrisă pe linia dărâmărilor în cazul condamnării monumentului", vezi Ștefan Balș, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, RMM-MIA, anul XLV, nr. 2, 1976, p. 63. Un alt articol esenţial despre restaurarea arhitectului Ştefan Balş, vezi Pr. dr. Marin Branişte, *330 de ani de la zidirea bisericii domneşti Sf. Gheorghe din Piteşti*, în Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena, 1986. În prezent, acest număr al Almanahului se găseşte la Piteşti numai în cadrul bibliotecii bisericii domneşti Sf. Gheorghe, cel din cadrul Bibliotecii Judeţene Argeş dispărând regretabil acum câţiva ani.

[5]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I", zilele de 16 ianuarie (inspectorul general Theodor Vasilescu, care rămâne câteva zile în casa parohială), ziua de 7 martie (inspectorul general Boboșca; doarme în cancelaria parohială), zilele de 27 mai și 27 iunie (același Boboșca).

[6]*Ibidem*, ziua de 4 iunie 1959.

[7]Pr. Marin S. Diaconescu, *Cronică zilnică pe 1962 ţinută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar*, (manuscris aflat în proprietatea d-lui Eugen Boia din Pitești, fotografiat de autor în 2014 și depus în biblioteca bisericii domnești din Pitești), p. 136: „Vineri, 27 iulie 1962: Biserica sf. Nicolae (zisă „Cu Ceas") a intrat în demolare. S-au descoperit turlele şi continuă lucrul. Babele şi bărbaţii babe (fără văz larg şi pradă unor sentimente oarbe) – unii – îşi plimbă jalea pe stradă, vrând să spună că li se strică credinţa. Credinţa nu stă în ziduri de var şi cărămidă, ci în adâncul sufletului iluminat de Dumnezeu. Biserica e casă de rugăciune (sfinţită) – făcută de oameni din cărămidă, nisip, var, apă, fier etc. Desfiinţat Altarul prin ridicarea sf. Moaşte de la sf. Prestol, biserica rămâne o simplă clădire care tot de oameni poate fi dărâmată, fără să fie jignită credinţa credincioşilor. După

demolare aş vrea să văd pe toţi plângăreţii (reactionari în fond) umplând celelalte biserici prin prezenţa lor permanent în biserică. Când s-a schimbat Calendarul (stil nou), ucigaşii de oameni făceau pe revoltaţii din satul meu, nu adevăraţii credincioşi. O nevoie edilitară şi estetică (în aplicarea planului de sistematizare) au dus la demolarea bisericii sf. Nicolae, care nu era monumentală". O altă remarcă, din 18 august, acelaşi an: „Demolările în centrul oraşului continuă. În locul bisericii Sf. Nicolae a apărut un parc de flori de toată frumuseţea. Spatial verde se întinde mereu peste locurile eliberate de clădiri demolate. Cârtitorii şi bârfitorii de meserie, precum şi reacţionarii iremediabili au început să amuţească în faţa faptelor. Înnoirile care se fac zi de zi şi toate înfăptuirile iniţiate de Partid schimbă în mod extraordinar soarta oraşelor, faţa satelor, faţa Ţării. Regret, mereu regret că nu-s cu 30 de ani mai tânăr ca să pot asista la prefacerile de basm ce vor urma în anii care vin", *Ibidem*, pp. 145-146. Încă o remarcă interesantă: „Prea Sfinţitul – cu care din 1944 am fost în perfect acord în toate problemele de actualitate – aliniindu-se fără reserve după comandamentele vremii noi, este şi astăzi tot aşa de ferm în atitudini. În ce mă priveşte, ca pensioner, vreau să-mi slujesc patria până la moarte, cu toată ? şi pe orice cale bună, dreaptă şi cinstită", *Ibidem*, p. 139.

[8]*Idem*, Dosar 2 (1961), foaia 35.

[9]*Ibidem,* foaia 17.

[10]*Idem*, „Cartea de Aur...", foile 153-154. Vezi şi *Idem*, Parohia Bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti, Organizarea muncii în Biserică, 1957-1961, foile 38-39.

[11]*Idem*, Dosar 2 (1946) foaia 66.

[12]*Idem*, Dosar 2 (1961), foaia 17.

[13]„Distrugerile provocate de ofensiva unui fals urbanism şi-au pus amprenta negativă şi la Iaşi, la Târgovişte, la Craiova sau la Curtea de Argeş. (...) E suficient să ne gândim la dispariţia bazarului din Gherla sau la demolarea unor monumente reprezentative ca Academia Mihăileană de la Iaşi sau la biserica Sf. Nicolae din Piteşti. Şi totuşi, dincolo de asemenea greşeli pe care le amintim tocmai pentru a menţine trează atenţia în faţa unor asemenea posibile pericole...", vezi Vasile Drăguţ, *Anul european al patrimoniului arhitectural. Monumentele şi centrele istorice din România*, RMM-MIA, 1975, nr. 2, p.10.

[14]Avem două mărturii „tari", irefutabile, pe care suntem obligaţi să le luăm în considerare, însă, repetăm, integrate nu demolării, ci restaurării, proces la fel de violent, deoarece au fost înlăturate, violent, bineînţeles, şi pridvorul-clopotniţă, şi pronaosul. Prima este o mărturie indirectă. Viorica Nistor, actualmente angajată la pangarul din stânga al bisericii domneşti, relatează că în anii 2000 un cetăţean în vârstă, domiciliat într-o comună de lângă Piteşti, i-a mărturisit că a încercat personal, la ordin, cu tancul pe care-l manevra, să distrugă biserica, dar din motive tehnice inexplicabile, nu a reuşit, ţeava tunului mişcându-se haotic, destabilizând, aşadar, azimutul. O a doua mărturie este a a lui Aurel Dobrogeanu, 65 de ani. Elev în clasa a şaptea la şcoala din Scorniceşti, a fost adus în toamna anului 1963 pentru a ajuta la curăţirea terenului din centrul Piteştiului în care se demolau multe imobile în acea perioadă. Martorul declară că în acea zi, în jurul bisericii Sf. Gheorghe erau mai multe utilaje militare, unul dintre ele încercând cu ajutorul unor capestane să demoleze turla de pe naos. Încercările armatei nu au dat roade, nici chiar prin folosirea ulterioară a unor berbeci pentru a sparge zidurile. Martorul mai menţionează că un preot mic de statură (foarte probabil fostul paroh, Marin S. Diaconescu, care s-a opus mereu chiar restaurării de mai apoi) era scos afară de oamenii puterii, dar revenea mereu, citind pe treptele bisericii rugăciuni dintr-o carte. Despre rolul mărturiei orale, dezabuzate, supra-referenţială istoriografiei sub dictatură, vezi Florin Constantiniu, *De la Răutu şi Roller la Muşat şi Ardeleanu*, Bucureşti, 2007, unde, la pp. 11-12, se propune termenul de „istoriografie orală".

[15]*Secera şi ciocanul*, anul XII, nr. 2566/1 august 1962, p. 2. Cu câteva zile înainte, publicaţia populariza unul dintre planurile de sistematizare concurente, cel al arhitectului P. Pădureţu, în care biserica încă era luată în considerare, fiind luată în crochiul general, *Idem*, nr. 2558/22 iulie 1962, p. 2. Gh. Măcăneaţă, jurnalist, semnase deja un mic articol în care anunţa epoca nouă: „Alte şi alte clădiri vechi, unele chiar cu o anumită importanţă, vor trebui demolate pentru a ceda locul noilor blocuri cu 4 şi 8 etaje. La parterul acestora vor funcţiona magazine moderne. Actuala stradă Victoria, urmaşa străzii Şerban Vodă, va deveni o modernă autostradă. Pe ea se vor plimba oamenii muncii. Strada Victoriei va fi împodobită cu blocuri semeţe, confortabile", *Idem*, nr. 2537/28 iunie 1962, p. 3. Conform unei statistici, în 1962 în Piteşti se „redaseră" spaţiului verde 8.000 de metri pătraţi, *Idem*, anul XIII, nr. 2728/8 februarie 1963, p. 3. Bineînţeles, demolarea în 1962 a bisericii Sf. Nicolae cu Ceas, nu era amintită în oficiosul de Partid. Menţionăm că, potrivit tov. Matei Ghigiu, vicepreşedinte al Comitetului executiv al Sfatului popular regional Argeş, planurile de sistematizare ale oraşelor Piteşti, Câmpulung-Muscel, Slatina, Curtea de Argeş şi Drăgăşani erau deja gata la finele anului 1962, *Idem*, nr. 2403/23 ianuarie 1963, p. 3.

[16]Pr. Marin S. Diaconescu, *op. cit*., p. 143.

[17]*Ibidem*.

[18]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, Dosar 1 (1960), foaia 26.

[19]*Ibidem*.

[20]*Ibidem*, foaia 27.

[21]*Ibidem*, foaia 28.

[22]*Ibidem*, foaia 34. Este vorba despre întrebarea retorică a Protoieriei Piteşti către epitropia de la Sf. Gheorghe din 26 ianuarie 1963 în privinţa lucrărilor de renovare de aici, „dacă mai sunt actuale şi necesare". Parohul nu dezarmează şi în 25 februarie 1963 cere din nou Sfatului Popular avizul de a repara biserica, *Ibidem*, foaia 36.

[23]*Ibidem*, foaia 33. Este vorba despre adresa nr. 14301/1962 a Departamentului Cultelor. Trec la Sf. Gheorghe 388 de familii, *Ibidem*, foaia 35.

[24]*Ibidem*, foile 31-32.

[25]*Ibidem*, foaia 37.

[26]*Ibidem*, foaia 36.

[27]*Ibidem*, foaia 40.

[28]Dr. Zicu Ionescu, *op. cit*., p. 121. Asemenea act nu se găseşte în arhiva parohiei.

[29]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Acte şi documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu şi Niculina Dona, 1970-1975", foile foile 274-276.

[30]Ion Focşa, *Ghinionul a fost norocul meu*, Editura Tip Naste, Piteşti, 1999, pp. 291-292.

Societatea Concordia – Departamentul „Electrica” (1936-1944)

prof. dr. Dan Ovidiu PINTILIE

***Abstract**: The author, Dan Pintilie, researched for years in the civil archives in Pitești several aspects regarding the evolution of the* Concordia *Society in the period between 1930 and 1950, publishing very interesting pages of financial history. Here we can read the activity of the* Electrica *Department.*

***Key words**: financial history, World War II,* Concordia *Society*

În anul 1936, Societatea „Concordia” a fuzionat cu Societatea anonimă „Electrica”, înfiinţată din 1907, cu sediul în Bucureşti, strada Matei Milo nr. 2, cu un capital de 500.000.000 de lei, decizia de fuzionare, prin încorporare, fiind aprobată de Adunarea Generală Extraordinară a Societăţii „Concordia” din 25 ianuarie 1937. Prin fuziunea realizată, tot pasivul şi activul, precum şi personalul societăţii treceau de la 1 ianuarie 1936 asupra „Concordiei” care înfiinţa Departamentul „Electrica”[1]. Cei mai mari acţionari ai societăţii Electrica, societăţile belgiene „Electrobel” şi „Hydrofina”, au fost de acord cu această fuziune, societatea având investiţii în clădiri, maşini, conducte în valoare de 391.883.001 de lei şi primind de la statul român despăgubiri pentru distrugeri în 1916 în valoare de 9.373.506 de lei. În Consiliul de administraţie al societăţii Electrica figurau: Fernand Carlier, Franken Charles, Henri Grandet, Maurice Passelecq, Joseph Chuart, Virgil Alimănişteanu, Ion Marinescu (preşedintele Concordiei), Constantin Chivu (preşedinte al Consiliului de administraţie), Dumitrescu Grigore precum şi Constantin Buşilă, viitor ministru[2]. Fuziunea a fost comunicată în 6 februarie 1937 şi Băncii Naţionale Române, care comunica la rândul ei că toate datoriile în devize ale fostei societăţi „Electrica” treceau asupra „Concordiei” şi anume: la „Banque d'Anvers”, Belgia 2.000.000 de franci belgieni plus dobânzi de 232.018 de franci belgieni; societăţii „Hydrofina” din Anvers, Belgia, 121.849 de franci belgieni şi Băncii Comerciale Române, 2.936.587 de franci belgieni. Datoriile în devize proveneau din împrumuturi anterioare reglementării de către B.N.R. a comerţului cu devize.

De asemenea, Ministerul Apărării Naţionale, Subsecretariatul Armamentului a luat act de hotărârea de fuziune prin încorporare şi prin adresa nr. 234 din 16 februarie 1937 „nu făcea nici o opoziţie la această operaţiune” dar obligaţiile stipulate în contractul nr. 2952 din 4 noiembrie 1936 „nu vor putea fi întru nimic schimbate prin aceasta”[3]. Au fost anunţate, prin scrisori, toate societăţile petroliere şi industriale care aveau contracte cu „Electrica” precum şi furnizorii străini de echipamentele, urmând ca corespondenţa ulterioară a acestora să se efectueze pe adresa Departamentului „Electrica”. Activitatea societăţii anonime române „Electrica” a fost sprijinită prin împrumuturi de valută forte şi lei, luate de la societăţi ca „Credit Suisse” din Zürich, Societatea elveţiană „Banque pour Entreprises Electriques”, precum şi de la bănci româneşti cum ar fi „Banca Românească”, „Banca Agricolă”, „Banca Generală a Ţării Româneşti”, „Banca de Scont a României”, „Banca Comerţului” din Craiova, „Creditul Tehnic” şi „Creditul Minier” care au dat un preţios concurs financiar în scopul asigurării, propăşirii şi dezvoltării societăţii[4].

Preluarea societăţii „Electrica” de către capitalul belgian s-a făcut treptat, în 1929 Societatea „Hydrofina” acordând acesteia un împrumut în valoare de 750.000 de dolari ce tripla capitalul la 64.000.000 de lei. Acţiunile societăţii „Electrica” au fost preluate de „Hydrofina”, iar Societatea „Electrica” a restituit imediat suma de 350.000 de dolari[5]. În 1933, Societatea „Electrica”, în urma unei convenţii cu B.C.R. şi Banque d'Anvers, a obţinut ca o parte din datoria sa, în devize, către B.C.R. să fie preluată de Banque d'Anvers care a devenit astfel creditoarea societăţii „Electrica”. În ianuarie 1936, data fuzionării societăţii „Electrica” cu Societatea „Concordia”, datoria sa era de 2.000.000 de franci belgieni, iar dobânzile se ridicau la 232.018 de franci belgieni. Această datorie a fost preluată de către Societatea „Concordia”. Deşi la prima vedere creditul din străinătate a servit la plata unei datorii interne, totuşi în realitate împrumutul a fost întrebuinţat la investiţii, cu aceşti bani achitându-se datorii întrebuinţate în ţară.

Înfiinţând, în 1936, Departamentul Electrica, „Concordia” a realizat rolul primordial ocupat de producerea şi distribuirea energiei electrice în industria petrolieră şi în principal, pentru

deservirea regiunilor proprii Moreni, Ochiuri, Gura-Ocniţei şi Buştenari, din judeţele Prahova, Dâmboviţa şi Buzău. Centralele de la Gura-Ocniţei, Câmpina şi Floreşti, cea hidroelectrică de la Sinaia, şi pe bază de lignit de la Schitu-Goleşti, jud. Muscel, care formau subsecţiile departamentului, vor furniza curent prin reţelele de joasă şi înaltă tensiune şi pentru întregul judeţ Muscel, o parte a oraşului Bucureşti, Valea Prahovei şi alţi clienţi[6]. Departamentul Electrica a emis, prin reţeaua sa, în 1936, un total de 105.860.005 kwh din care 85.280.290 kw din centralele sale proprii, 16.070.000 kw din centrale pe care le avea în exploatare şi 4.509.415 kwh cumpărate de la alte întreprinderi. Dezvoltarea liniilor de înaltă şi joasă tensiune precum şi extinderea substaţiilor de transformare au fost continuate cu intensitate pentru satisfacerea nevoilor clienţilor societăţii, în special al şantierelor de petrol. Pentru centrala sa din Câmpina, a fost comandat un grup turbo-generator de 15.000 kw necesar producerii energiei[7]. Pentru a se face economie de combustibil, la centrale se foloseau gaze furnizate de şantiere dar care nu erau suficiente pentru centralele de la Floreşti şi Câmpina. Ca urmare, diferenţa se procura de la societatea „Steaua Română” care însă vindea metrul cub cu 0.32 lei sau chiar cu 0.45 lei. La rândul său, Departamentul Electrica nu putea însă ridica preţul curentului electric, furnizat şantierelor societăţilor petroliere, pentru că atunci toţi petroliştii ar fi înlocuit motoarele electrice cu cele pe gaze[8]. În perioada 1939-1941, se observă o creştere continuă a vânzărilor de energie către şantiere, conducte, rafinărie şi uzinele metalurgice, activitatea acestora fiind impulsionată[9]. Începând cu anul 1940, datorită imposibilităţii importului de materiale şi maşini necesare departamentului, nu s-au putut executa toate lucrările de întreţinere şi reînnoirile indispensabile asigurării exploatării centralelor şi reţelelor electrice.

S-au făcut eforturi deosebite pentru a satisface toate cererile de energie care au fost adresate societăţii. O serie de lucrări proiectate cu scopul de a mări capacitatea de producţie şi transport nu au putut fi executate deoarece maşinile şi materialele comandate în Germania nu au fost furnizate. Dintre aceste lucrări, menţionăm instalarea unui grup nou generator de 15.000 Kw şi staţiile de transformare de 60.000/25.000 volţi de la Câmpina şi Sinaia[10]. Producţia de energie electrică a departamentului a fost de 181.000.000 kwh în 1940 şi de 181.262.374 kwh în 1941, la care se adăuga energia electrică achiziţionată de la alte societăţi în cantitate de 4.000.000.000 kwh anual. Beneficiul net a fost de 47.000.000 în 1940 şi de 80.000.000 lei în 1941[11]. Deşi cheltuielile de materiale, mâna de lucru şi impozitele au crescut, totuşi tarifele de vânzare a curentului electric nu au fost sporite. În anul 1942, se prevedea efectuarea racordului între centrala de la Schitu-Goleşti cu reţeaua principală de transport de la Câmpina. Energia emisă prin reţeaua societăţii a fost în anul 1942 cu 25% mai mare decât în 1941, reprezentând cea mai mare cantitate anuală de energie distribuită de societate[12]. „Concordia” a putut face faţă tuturor cerinţelor crescânde de energie electrică, atât ale industriei petroliere, cât şi nevoilor particulare. La reţelele de transport sub înaltă tensiune s-a terminat construcţia unui al doilea circuit de 60.000 kw între staţia de interconexiune Floreşti şi Moreni şi s-a lucrat la executarea şi punerea în funcţiune a liniei de 60.000 V între uzina „Gura Ocniţei” şi Târgovişte. Societatea, prin aceste lucrări, contribuia la progresul economiei de electricitate. În anul 1943, cele cinci centrale ale societăţii au produs aceeaşi energie ca şi în 1942, putându-se satisface toate cererile de energie. Producţia de energie electrică obţinută de Departamentul Electrica a fost de 230.633.637 de KW/h în 1942 şi de 238.971.190 KW/h în 1943[13]. Producţia electrică furnizată de centralele societăţii în 1944 a fost până la 23 august de 56.000.000 kwh, această producţie mică datorându-se întreruperii pe perioade mari de timp a activităţii societăţii din cauza bombardamentelor şi a lipsei de materiale. Erau necesare aparate de înaltă tensiune, piese de schimb pentru cazane şi turbine, materiale refractare, izolatori de înaltă tensiune pentru staţiile de transformare şi pentru liniile de înaltă tensiune, transformatori. Dacă în 1938 stocurile de materiale de care dispunea Departamentul Electrica se ridica la 72 tone, în noiembrie 1944 existau doar 6 tone[14]. Totuşi, departamentul, cu eforturi mari, a reuşit ca până la sfârşitul anului să obţină o producţie de electricitate care s-a situat la 168.101.829 kw[15].

Uzina electrică de la Schitu Goleşti, administrată de „Concordia”, împreună cu Societatea de „Gaz şi Electricitate” din Bucureşti, în baza unui contract, va furniza energie electrică în cantitate de 20.000.000 kwh anual. Pentru construirea acestei uzine electrice de către firma lui Emil Prager şi terminată în aprilie 1930[16], Societatea „Lignitul” a beneficiat de un împrumut de la Societatea belgiană „Hydrofina” la data fuziunii mai rămânând o creanţă de 11.929.715 de franci elveţieni. Pentru lichidarea completă a creanţei, societatea „Concordia” a dat 394.000 de acţiuni a câte 250 de lei din cele 552.000 acţiuni „Concordia” emise în

urma fuziunii, societăţii „Hydrofina”. Restul de 158.000 acţiuni „Concordia” vor fi date acţionarilor societăţii „Lignitul”. În iulie 1943, uzina electrică proprie „Thermo” a Departamentului minier va fi desfiinţată departamentul primind curent electric de la Departamentul „Electrica”[17]. Uzina furniza energie electrică pentru Bucureşti, iar în anul 1942, din cauza lipsei de păcură, a trebuit să mărească producţia cu 70% faţă de producţia anului 1941. Astfel, dacă în 1941 producţia de energie electrică a fost de 24.154.656 kw, în 1942 ea a ajuns la 41.031.765 kw/oră[18]. Exista o mare lipsă de electricieni pregătiţi, fiind utilizaţi în 1943 trei schimburi de electricieni tablotari deoarece uzina funcţiona paralel cu uzinele din Câmpina, Floreşti şi Gura Ocniţei. Conform raportului adresat M.St.M. – Secţia MONT în 24.01.1943 la uzina Schitu Goleşti lucrau 150 de oameni fiind nevoie de mult mai mult personal pentru acoperirea tuturor necesităţilor[19]. Cantina lucrătorilor şi funcţionarilor de la centrala Câmpina a fost terminată şi pusă în funcţiune în 1943 şi s-au dat în folosinţă trei noi case de locuit pentru personalul aceleiaşi centrale[20]. Departamentul „Electrica”, înainte de 23 august 1944, avea un număr de 621 angajaţi (funcţionari şi lucrători). La 30 septembrie 1944, numărul total era de 846, din care 736 lucrători şi 110 funcţionari[21]. În baza Decretului-Lege 1024 din 1941, Departamentul minier a înfiinţat Oficiul propriu „Muncă şi Lumină”, subordonat Inspectoratului „Muncă şi Lumină” Târgovişte prin care s-a căutat să se dezvolte în sufletele muncitorilor „conştiinţa naţională, pericolul din Răsărit şi cauza obiectivă pentru care se poartă război contra bolşevismului, la care luau parte un mare număr de lucrători”. De la început, Inspectoratul Târgovişte a căutat să ajute Departamentul Minier prin trimiterea de cărţi, broşuri, gazete şi reviste în sprijinul ridicării culturale a muncitorilor[22]. De asemenea, Ministerul Propagandei Naţionale a distribuit gratuit câte 100 de exemplare din „Cătuşe roşii”, „Basarabia şi Bucovina”, „Sub călcâiul comunist” şi într-un număr mai mic „Demascarea comunismului”, „Prăbuşirea colosului”, „Calendarul dezrobirii”, „Îndemnuri româneşti”, cărţi poştale, portrete ale regelui şi mareşalului şi albume cu mareşalul Antonescu[23]. Şeful organizaţiei era inginerul Alex. S. Popescu care ţinea periodic conferinţe muncitorilor pe diferite teme cum ar fi „Rolul european al României”. El propunea ca emisiunea de radio „Ora ostaşului” care se transmitea Duminica între orele 12-13 să fie transmisă Duminica dimineaţa când putea fi audiată de majoritatea lucrătorilor. Dorea prelungirea sălii cantinei pentru organizarea de şezători şi sărbători muncitoreşti care să fie audiate de un număr mai mare de lucrători[24].

Note critice:

[1]SJAN Argeş, fond Societatea Concordia, dosar 104/1937, f. 1.
[2]Monitorul Oficial, partea a II-a, nr. 106 din 17.05.1929, p. 5825-5827.
[3]SJAN Argeş, fond Societatea Concordia, dosar 104/1937, f. 2.
[4]*Ibidem*, dosar 24/1926-1934, f. 12.
[5]*Ibidem*, dosar 56/1939-1941, f. 51-52.
[6]*Ibidem*, dosar 24/1926, f. 13-15.
[7]*Ibidem*, dosar 2/1924-1943, f. 69v.
[8]*Ibidem*, dosar 11/1932-1937, f. 13.
[9]*Ibidem*, dosar 41/1941, f. 28.
[10]*Ibidem*, dosar 3/1924, f. 11.
[11]*Ibidem*, dosar 41/1941, f. 24.
[12]*Ibidem*, dosar 2/1924-1943, f. 97-98.
[13]*Ibidem*, dosar 14/1945, f. 64.
[14]*Ibidem*, dosar 242/1942-1948, f. 180.
[15]*Ibidem*, dosar 14/1945, f. 64.
[16]*Noua centrală electrică de la „Schitu-Goleşti”,* în M.P.R., nr. 9/1929, p. 777.
[17]*Ibidem*, fond Societatea Concordia, Departamentul Minier Schitu Goleşti, dosar 7/1942-1943, f. 7.
[18]*Ibidem*, f. 229.
[19]*Ibidem*, f. 455.
[20]*Ibidem*, fond Societatea Concordia, dosar 2/1924-1943, f. 98.
[21]*Ibidem*, dosar 132/1944, f. 1.
[22]*Ibidem*, dosar 23/1943, f. 5.
[23]*Ibidem*, dosar 7/1942-1943, f. 341.
[24]*Ibidem*, dosar 8/1942, f. 336-337.

Monument istoric - Casa Filipescu, 1900

Motorsportul argeșean se conjugă la... trecut (XII)

Ing. Nicolae COSMESCU

***Abstract**: Presented for several numbers in this review, the memories about the great Romanian car race drivers, about the greatest races in Romania are meant to illustrate more and more of the Argeș County and the national car race history. Although racing seems like an individual sport, the reality is far different. No great car race driver would have succeeded at becoming a legend of this sport without the help of those in his team. These articles present all their stories. In this one, we will tell that of ”Dan” Necula and Titi Aur.*

***Keywords**: car races, ICSITA, Automobile Dacia, speed race, internal disputes*

Transferul de putere

Încheiam episodul precedent afirmând că la finalul acelui an, 1991, printre cei care au părăsit gruparea de la Colibași s-a numărat și Scobai, inginerul care a gestionat mai bine de un deceniu destinul marii echipe. Aceasta nu a dus la apariția unui vid de putere, conducerea fiind asigurată de Dumitru Necula, care fusese numit în funcţie în cursul aceluiași an. Însă nu putem trece la relatarea a ceea ce s-a petrecut sub "drapelul" noului şef fără să ne oprim la întâmplările care au dus, în timp, la instalarea sa în fruntea serviciului de competiţii. Ar fi echivalentul unei adevărate blasfemii să nu le abordăm. Pentru acesta, va trebui să facem un uşor salt înapoi în timp, să facem un scurt *remember* a ceea ce era echipa de competiţi auto a IAP la începutul lui 1990. Şi nu pentru că evenimentele din decembrie precedent ar fi avut vreun impact direct asupra sa, ci pentru că aşa a fost să fie.

Odată cu rămânerea lui Grigoraş "afară", polii puterii din echipă nu doar că se reduseseră la numai două nume, Scobai şi Zărnescu, dar ce era mai grav era că pierduseră inginerul care le făcea motoarele celor doi ralişti de top. Şi ar mai fi de adăugat, aspect deloc secundar, că trupa de la viteză suferise şi ea o mare pierdere nu doar prin plecarea megacampionului, cât și prin dispariția lui Ștefan Iancovici în circumstanţele pe care le-am relatat într-un alt număr al revistei. Imperioasă era, totuşi, înlocuirea de urgenţă a lui Grigoraş cu cineva cât de cât capabil să-l suplinească sub aspect tehnic.

Zărnescu, spirit înreprinzător, a fost cel care a avansat ideea: "Dan" Necula, de la ICSITA. Acesta era inginer motorist, cu o bogată experienţă, dobândită graţie bancurilor de încercări ale institutului unde lucra. În plus, era şi un destul de performant pilot de viteză. Dovadă, titlul de campion pe care tocmai îl reușise la viteză în coastă. Că fusese obţinut ca efect secundar al părăsirii întrecerilor de către Grigoraş, este un aspect mai puţin relevant. Oricum, el fusese atunci când a trebuit, acolo unde a trebuit, adică pe locul secund. Iar aceasta nu este altceva decât cheia succesului. Deci, Necula era omul indicat. Evident, acesta nu a refuzat invitaţia. Mijloacele şi posibilităţile de care dispunea echipa de competiţii a uzinei erau net superioare condiţiilor de care beneficia la ICSITA.

Migrarea acestuia de la o formaţie ce strălucise doar "o vară" la marea echipă, avea să declanşeze o mişcare de tip domino. Sosirea sa, împreună cu prietenul său Constantin Ciucă, reabilitat acum după "exilul" impus cu ani în urmă, a dus la dispariţia pitoreştii grupări sportive a cercetătorilor de pe platforma Colibaşilor. În fond, ar fi fost şi exagerat, dacă nu chiar absurd, "să existe două echipe în aceeaşi curte". Părere expusă, cu alte cuvinte desigur, de noul director general al IAP. "Mişcarea" s-a completat de minune cu alte evenimente ce s-au produs în interiorul compartimentului de competiţii al uzinei, ce au condus la "uşurarea" de câteva nume. Aici, schimbarea de regim din România a venit în ajutorul fenomenului de "ventilare". Au venit doi, dar au plecat trei: George Grigorescu, Nicolae Andrei şi Daniel Mojilian. Toţi au ajuns la IATSA Piteşti. Iar când mişcările s-au încheiat, nominalizarea lui Necula ca pilot de raliu a devenit o necesitate mai mult decât imperioasă. Disciplină cu care acesta cochetase de foarte puţine ori, şi numai stând pe scaunul din dreapta. Dar, spre lauda sa, Necula a muncit şi s-a acomodat cu "macadamul" şi mersul acrobatic pe care-l impune. Un stil în totală antiteză cu pilotajul pe asfalt. Totuşi, cele mai bune rezultate tot aici le va obţine.

Cam acestea au fost circumstanţele începutului colaborării noului venit cu cei găsiţi acolo. Şi tot pe atunci a rostit şi "Puiu" Ciucă acele cuvinte ce au

stârnit numai câteva zâmbete, şi ele doar de condescendenţă, fiindcă cei cărora le erau adresate nu puteau crede aşa ceva, cuvinte însă ce se vor dovedi nu peste mult timp profetice. “Măi, le-a zis Ciucă lui Scobai şi celor din vechea gardă, ăsta (adică Necula, şi el de faţă la şuetă) într-un an vă dă pe toţi afară“. Hai să fim serioşi, cine din cei în cauză ar fi putut crede? Ei toţi erau nume grele nu doar în echipă, ci şi în mişcarea sportivă din România. Dar timpul şi-a continuat neabătut trecerea peste lume şi vorbele simpaticului “Puiu” au fost uitate. Viaţa echipei a mers mai depate.

Între curse, Scobai şi Zărnescu erau tot mai mult angrenaţi în activităţi legate de aprovizionare, sponsorizări, omologări. Ce le impunea prezenţa în alte locuri decât cel al compartimentului. Fapt, de altfel, absolut firesc. Iar când ei lipseau, “comanda“ era delegată lui Necula. De aici însă, relatările celor direct implicaţi încep să difere. Fiecare parte aruncând anatema spre cealaltă. Cert este că, zice Necula, “întâmplător, când cei doi erau plecaţi în afara uzinei, secţia competiţii era vizitată de noul director general“. Vizitele în sectoarele uzinei constituiau o componentă majoră a managementului extrem de eficient şi de performant al acestuia. Mai mult decât probabil, la toate aceste vizite cel care ţinea locul liderului s-a descurcat foarte bine. În schimb, absenţa celor doi l-a dus la exasperare pe director, care emite o decizie prin care şef al serviciului competiţii al uzinei de la Colibaşi a fost numit cel cu care a putut să stea de vorbă! “Dan” Necula, desigur! Un mare bravo pentru el! Trebuie spus că până atunci nu a existat oficial o asemenea titulatură. Aşa susţine Necula, şi nu avem motive să ne îndoim. Pentru că documentul emis oficial asta dovedeşte. ,,Competiţiile” erau asimilate drept compartiment, structură inexistentă în organigrama societăţii. Iar cel care-l condusese anterior, Scobai, fusese şef pur onorific. Întâmplarea s-a produs pe la jumătatea lui ’91 şi, firesc, nu putea fi sub niciun aspect digerabilă de către perdanţi. Numai că ei şi-au continuat disciplinat programul competiţional până la finalul sezonului. Când, atât Scobai cât şi Zărnescu s-au retras. Împreună, aşa cum conduseseră până atunci destinele competiţiilor auto ale celor care produceau autoturismele Dacia. Mai mult, ei au părăsit şi uzina, dedicându-se unei privatizări, demarată tot în comun.

Cine este noul şef

Dumitru Necula, “Dan” pentru toată lumea, şi-a petrecut copilăria în vecinătatea faimoşilor fraţi Morassi. De la care a deprins dorinţa de a face curse, dar şi atracţia pentru mecanică. Anii au trecut şi iată-l tânăr inginer mecanic, angrenat în pasionanta muncă de cercetare în laboratorul de motoare al ICSITA. Loc ideal pentru a pătrunde în tainele meseriei. Dar nu şi pentru competiţii, fiindcă întreaga cohortă a celor care începuseră sportul auto

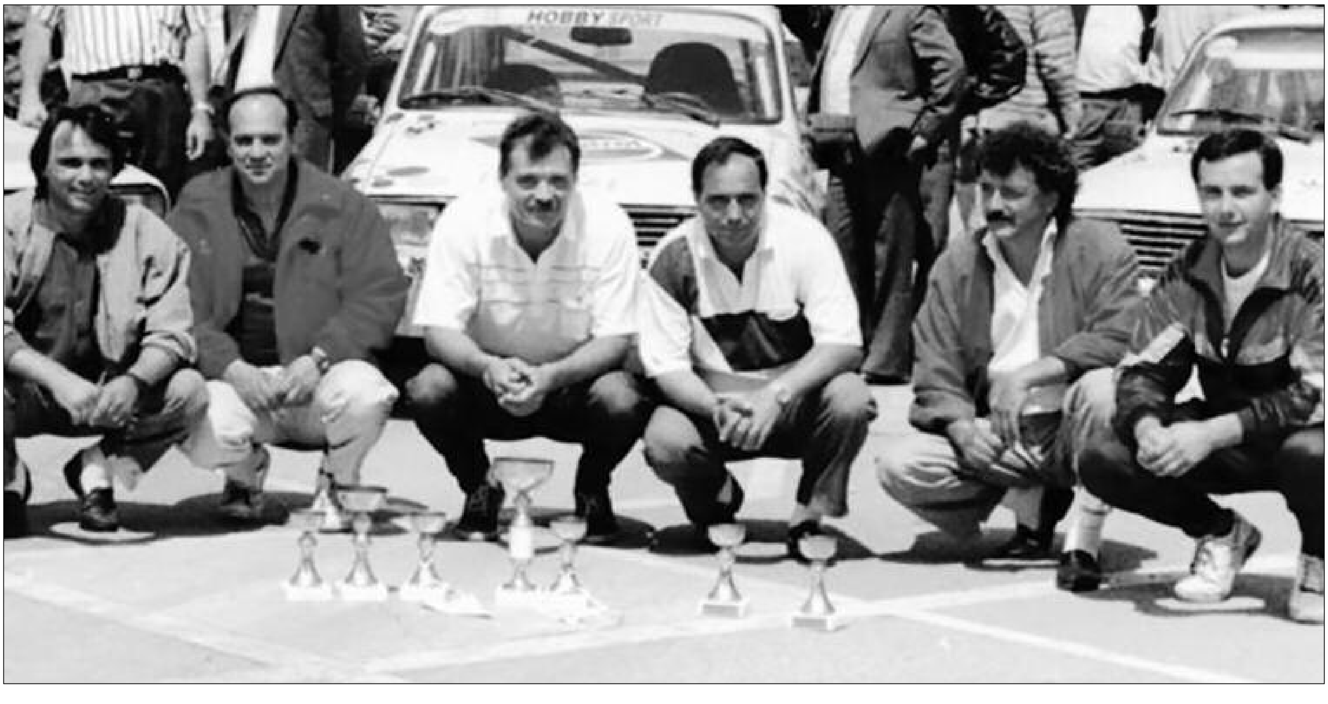

Dumitru “Dan” Necula, inginer şi pilot, a fost singurul conducător al competiţiilor de la Automobile Dacia, oficializat pe acest post.

aici migrase către pe atunci recent înfiinţatul compartiment de curse al uzinei.

Destul de repede însă va face şi el pasul către echipa de raliuri. În care va intra într-o manieră deloc ortodoxă, graţie prieteniei cu polivalentul pilot “Puiu” Ciucă. La vremea aceea, “pe val“ în întrecerile de viteză. Cum multiplul campion era deseori lăsat acasă când băieţii plecau la vreo întrecere pe afară, acesta, cu “de la el putere“, îl legitimează pe Necula la echipa uzinei. Şi chiar îl ia navigatorul său într-un raliu din zona Sibiului. Un debut admirabil pentru un neofit, dacă ne gândim că cei doi s-au clasat pe locul secund la grupa A! Numai că participarea sa la “concertele marii orchestre“ nu erau nici măcar aleatoare. Practic, lipseau cu desăvârşire. Nu era loc şi pentru el. Componenţa ambelor distribuţii, atât pentru raliuri, cât şi pentru viteză, era *full*.

Şi atunci nu-i mai rămânea decât să-şi facă propria sa maşină, cu ce putea găsi pe la ICSITA. Plus “donaţii“ de la prietenii de la competiţii. Cu o astfel de montură ne uimeşte, clasându-se pe podiumul grupei A la un circuit *intra-muros*, organizat la Sf. Gheorghe. Înaintea sa, doar marii dominatori ai categoriei, Nicoară şi Iancovici. Doi indivizi la care apelează şi de la care primeşte sfaturi întru perfecţionarea pilotajului sportiv. Cel mai receptiv la solicitare a fost “nea Fane, care ţinea la mine“, povesteşte “Dan”. I-a spus să-l urmeze când iese la antrenament, şi unde pune el roata, să o pună şi discipolul. Unde frânează maestrul, acolo să o facă şi el. Zis şi făcut. Aşa a descoperit Necula că trasele sale nu erau ca ale celor mari. “Şcoala maestrului“ a fost un adevărat prag psihologic pe care l-a trecut în drumul său spre marea performanţă. Nicoară l-a invitat chiar în intimitatea pilotajului său. L-a urcat la el în maşină care, de viteză fiind, n-avea scaun decât pentru pilot. În rest, un *roll-bar* de care el s-a agăţat “ca un păianjen”. Cu toate aceste condiţii improprii, dar de invidiat întrucât se afla în maşină cu unul dintre marile “volane“ ale României, a fost martorul unei urcări de vis a probei. Dar una mută, fără nicio explicaţie. Doar când au ajuns la finiş, Victor i-a zis: “Vezi, aşa se merge. Trebuie multă fineţe“. La momentul respectiv, Necula n-a înţeles mai nimic. În schimb, cele două experienţe puse cap la cap l-au condus la descoperirea altei soluţii, probabil la fel de eficientă. Însă mulată pe temperamentul şi personalitatea sa. Cea mai importantă revelaţie a fost că “trebuie să sari calul, altfel nu te apropii de vârf“. Acum ştia mai toate secretele pilotajului şi pregătirii unei maşini. Pe care voia să le testeze în competiţie cu cei mai buni. Aşa că se dedică automobilismului din pasiune sportivă, dar şi profesională. Premisele succesului erau întrunite. Mai trebuia doar să se ivească ocazia. În mare, acestea au fost începuturile lui “Dan“ Necula în raporturile sale cu întrecerile auto. În care n-a fost deloc folosit în echipa uzinei.

Fotografie de grup a echipei din 1994, primul an post-Balint. De la stg. la dr.: Cristian Macăneaţă, Dumitru Necula, Silviu Moraru, Ştefan Vasile, Neculae Voican, Constantin Aur. Lipsesc, Gh. Nemeş şi Dan Boboescu.

Fără strălucirea de odinioară

Să revenim la cursul "la zi" al evenimentelor. La anul 1992, cel ce a urmat după plecarea trioului Scobai, Zărnescu, Banca. Și să reținem că nici Ştefan Vasile, pilotul frustrat de retragerea lui Scobai, "nu s-a simţit mai bine". Anumite disensiuni, inerente fără îndoială, apărute între vechea gardă care acum îşi trăgea reverenţa, şi noul lider, a făcut ca în CV-ul acestuia, în dreptul lui 1992 să fie notat "an sabatic". Dar despre aceste "raporturi critice" n-am obţinut detalii. Nici de la Vasile, nici de la Necula. Ambii nu-şi mai aminteau decât mult prea vag că ar fi exitat un asemenea episod. Problema lor. Atâta doar că noua conjunctură, deşi îi asanase teatrul de operaţiuni, îl făcea vulnerabil în privinţa piloților pentru raliuri. Din marea echipă mai oficiau doar Balint şi Măcăneaţă. Plus el, Necula. Care, în ciuda unor rezultate excepţionale în unele întreceri, acuza încă o insuficientă adaptare la "macadam". Dar nu a dezarmat, şi bine a făcut.

Desigur, doar cu trei piloţi, chiar dacă unul de super-clasă, noul şef nu-şi putea permite nicio speranţă pentru a dovedi că este mai bun decât predecesorul. Însă el ştia că nu va rămânea aşa, că nu va fi descoperit la capitolul valori sigure. Cum se spune, avea un as în mânecă. De aceea îşi permisese să refuze o stea în puternică ascensiune, braşoveanul Dorin Toma, care tocmai părăsise echipa IATSA Pitesti după un sezon pe care-l terminase în primii 10. Însă cel pe care-l vizase încă din anul trecut era în acel moment mai mult decât o speranţă, devenise o certitudine. Era "asul" pe care conta, şi care se chema Constantin Aur. "Titi", pentru toată lumea, după cum îl vor apela destul de repede nu doar fanii, ci întreaga masă a pasionaţilor curselor din România. El făcuse un bun sezon în '91 sub culorile aceleiaşi IATSA, şi numai câteva "detalii" îl scoseseră din lupta pentru titlul de campion absolut. Încă din vremea când nu era la IAP, "Titi" îşi dorea să piloteze un automobil cu omologare în vigoare, cu care să se alinieze la startul unor întreceri cu participare internaţională. Uzina avea pe atunci aşa ceva, ce se numea Dacia 1325. Sau, popular, "Liberta". La rândul său, Necula, cunoscându-i preferinţele şi oful, l-a tentat încă din 1991, după preluarea conducerii competiţiilor. Şi Aur ar fi plecat imediat dacă ar fi primit "dezlegare". Dar la finalul sezonului era liber de contract şi dus a fost la rivalii de la Colibaşi. Care, ca o primă acţiune de imagine, îşi schimbaseră denumirea din IAP, sau atotcuprinzătorul "Dacia", în mult mai precisul şi rezonantul "Automobile Dacia".

Sezonul însă va fi decepţionant pentru raliştii uzinei. O singură victorie şi aceea datorată noului racolat, Aur! În rest, niciun alt rezultat remarcabil. Nicio clasare pe podiumul final. Nici chiar la clasă sau grupă, ca să nu mai vorbim de clasamentul general. Iar ca o ironie sau răzbunare a sorţii, campionul absolut din acel an nefast a fost... Dorin Toma! Iar în dreapta sa era nimeni altul decât... Dacian Banca! Nume cu care v-aţi întâlnit mai

Printre cei care s-au bătut vitejeşte pentru culorile echipei s-a numărat şi Cristian Măcăneaţă. Pentru acesta, "Liberta" a fost o maşină ce i-a satisfăcut aşteptările.

înainte. Cel care a mai salvat cât de cât imaginea a fost vitezistul Victor Nicoară, încununat drept campion al grupei H. Unde şi Automobile Dacia a devenit campioană. În rândurile ei mai evoluând, în afara celui numit, Obrejan şi Necula. Anul 1993 a fost însă cu totul altceva. A fost dătător de speranţe. Nicoară a bisat titlul, iar Balint a urcat din nou acolo unde îi era locul, pe cea mai înaltă treaptă a podiumurilor de la raliuri. Iar odată cu el, încântătoarea sa parteneră, Gabriela Stroescu. Prima femeie din ţară ajunsă campioană absolută! Şi până acum, unica. Evident, ca navigatoare! Cu toate acestea, ca echipă de raliuri, Automobile Dacia continua să nu se vadă în top 3. Din păcate, la foarte scurt timp după ce îşi încrisese numele pentru a şaptea oară în lista selectă a campionilor absoluţi, Ludovic Balint a devenit istorie. O dispariţie de neînlocuit, ce afecta iremediabil valoarea echipei.

Și se mai pierde un as

Ajuns în trupa celor de la Colibaşi, Aur îşi văzuse visul împlinit. Avea o maşină omologată, dar rezultatele la care se aştepta şi la care îi dădea dreptul clasa remarcabilă pe care o dovedea mereu, nu apăreau. Pe undeva, era firesc, "Liberta" nefiind o reuşită ca altele dinaintea sa.

Cu toată lipsa de rezultate marcante, Necula îl aprecia pe "Titi". Avea şi de ce. Aur era un individ cerebral, un analist desăvârşit. Era calm, avea o voce domoală, fără sonorităţi agasante, excelent psiholog şi, foarte important, deţinător al unei ştiinţe a curselor demnă de toată invidia. Necula: "Titi gândea altfel decât majoritatea piloţilor. Era oarecum profesionist. Îşi dorea o maşină mai bună". Visul îi fusese împlinit, dar realitatea tindea spre coşmar. Aur făcea eforturi deosebite să vină mai în faţă, dar nu întotdeauna reuşea. Limitele maşinii erau foarte reduse, şi în câteva rânduri bârlădeanul a spart motorul. Şi mai era ceva, recunoscut chiar de Necula: "mecanicii nu erau în măsură să-i satisfacă pretenţiile lui Titi". Acesta însă, pacifist prin natura sa, a continat să-şi facă datoria. Şi destul de repede şansa îi va schimba radical destinul.

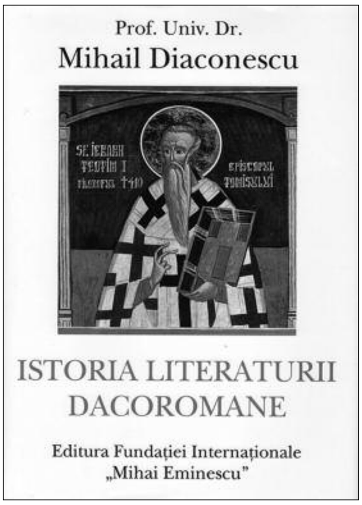
În 1994, "Raliul Avram Iancu" a debutat cu o specială "alergată" pe străzile din Alba Iulia. Până aici, nimic neobişnuit, clujenii fiind dintotdeauna remarcabili organizatori. Ca şi oficiali, ca şi sportivi, de altfel! Noutatea era alta şi era extraordinară: Ardaf, sponsorul competiţiei, a promis o maşină de top, cu omologare sportivă în vigoare şi susţinere logistică necesară unui întreg sezon, celui care obţine cel mai bun rezultat în acea probă! Vă imaginaţi ce presiuni şi orgolii au declanşat provocarea. Iar cel care a reuşit să se impună, a fost Aur. El a dat tot ce avea mai bun. Cursul de pilotaj sportiv din Franţa îşi scosese banii. Talentul ce-l avea în ADN îl ajutase să învingă. La finalul sezonului, "Titi" a părăsit echipa Automobile Dacia. De atunci încolo, cariera sa va fi cu totul alta. Dar fără nicio legătură cu vreo grupare argeşeană.

Interdisciplinaritate și forță revelatoare în Istoria Literaturii Dacoromane[1]

conf. univ. dr. Marin BADEA

Cu câteva luni în urmă, luând parte la unele manifestări cultural-ştiinţifice organizate la Piteşti şi Rm. Vâlcea, ne-am confruntat pe terenul ideilor mai mulţi istorici, filologi, critici literari, slujitori ai bisericii etc, într-un efort comun de a pune în evidenţă o dimensiune sau alta a contribuţiilor argeşene la dezvoltarea culturii şi a civilizaţiei româneşti în deosebite timpuri. Aşa am ajuns să avem un dialog mai îndelungat eu şi prof.univ.dr. Mihail Diaconescu pentru ca la despărţirea de la finele întâlnirii cu pricina domnia sa să mă onoreze dându-mi cu dedicaţie un exemplar din lucrarea *Istoria literaturii dacoromane*, ediţia a II-a, revizuită şi adăugită, apărută la editura Fundaţiei Internaţionale „Mihai Eminescu" în 2013. Iniţial, am şi răsfoit-o cum am revenit la Bucureşti, faptul ca atare provocându-mi o serie de amintiri legate de începuturile activităţii mele ştiinţifice, anii 1967-1968, când, în calitate de coautor al unei monografii despre Marea Unire din 1918, având obligaţia de a reconstitui premisele istorice ale luptei naţionale româneşti (până la Unirea Principatelor din 1859), am inclus şi unele consideraţii despre originile poporului român, despre continuitatea daco-romană în spaţiul carpato-danubiano-pontic, ca şi despre confruntările ce s-au desfăşurat prin timp între partizanii continuităţii de existenţă demografică daco-română şi românească şi cei ai aşa-zisului vid istoric ce s-ar fi creat în Dacia (romană şi non-romană) odată cu retragerea

aureliană din 274-275 e.n. De aici interesul cu care m-am aşezat să citesc filă cu filă (peste 800 de pagini) cartea scrisă de prof.univ.dr. Mihail Diaconescu care mi-a lăsat, ca o primă impresie, convingerea că nu este nici pe departe doar o istorie a literaturii daco-romane ori o simplă reconstituire narativă a creaţiilor literare sau tangente acestui gen de produse ale spiritualităţii înaintaşilor noştri din perioada secolelor II-VI. Cartea la care ne referim

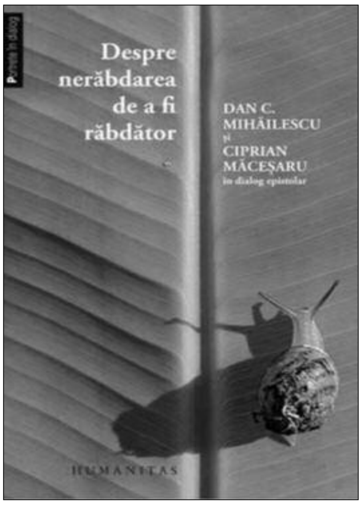
este fructul rumen al unui amplu şi consistent efort de cercetare având în mare măsură un caracter interdisciplinar: de la istorie la literatură, de la religie şi filozofie la drept, filologie, sociologie istorică ş.a.m.d. Intrarea în substanţa propriu-zisă a lucrării, cea de istorie a literaturii dacoromane, este asigurată de o substanţială „istorie în date" aşezată, însă, sub un titlu convenţional, acela de „cronologie comentată", şi în care sunt „înregistrate" evenimente politice şi militare, începând cu domnia lui Burebista şi până către sfârşitul secolului al VII-lea. Sunt consemnate nume de personalităţi politice, militare, religioase, literare, filozofice, juridice, diverse alte fapte. Sunt, de asemenea, menţionate datele, exacte sau cu aproximaţie, când au fost elaborate operele creatorilor analizaţi. Cu un cuvânt, autorul a căutat să reconstituie o veritabilă frescă istorică despre o epocă deosebit de frământată, cu numeroase momente dramatice, menită însă a sprijini conţinutul explicaţiilor oferite prin comentariile la care a ajuns pe marginea creaţiilor literare evocate şi, desigur, a autorilor acestora. Iar aceste comentarii se întind pe o secţiune, a III-a, sub titlul *Epoca literară dacoromană în perspectivă socio-istorică*, de-a lungul a peste 400 de pagini. Lecturându-le cu atenţie, cititorul rămâne cu imaginea unui film de lung metraj prin intermediul căruia i s-au derulat imagini despre autori ca regele poet Cotys I din epoca geto-dacă sau poetul roman Ovidiu şi ale lui creaţii în limba geto-dacilor; despre autori precreştini ca Gaius Noster sau memorialistul şi geograful Aethicus Histricus pentru a ajunge la marii autori ai epocii daco-romane cu cele două şcoli literare: cea de la Tomis (Ioan Cassian, Ioan de Tomis, Theotim al Tomisului, Dionisie Smeritul şi Areopagitul, Ioan Maxentius, Leontius Byzantinus, Valentinianus de Tomis şi alţii) şi cea de la Dunărea de Jos (Episcopul Mellifluus de Novae, Niceta de Remesiana, Martinus de Bracara, Auxentius de Durostorum şi alţii). Deosebite prin densitatea consideraţiilor de ordin interpretativ sunt analizele pe care le-a realizat prof.univ.dr. Mihail Diaconescu pe marginea operelor autorilor menţionaţi, dar şi a altor genuri de creaţie literară, precum cel epigrafic sau cele puse sub denumirea de act martiric, „o formă literară caracteristică pentru cultura noastră în epoca daco-romană" (p.425). În sfârşit, credem că specialiştii în istorie şi teorie literară nu pot să nu se oprească asupra diverselor consideraţii ale autorului privind valoarea operelor/scrierilor analizate din perspectiva istoriei limbii române, a locului şi a rolului acestora în evoluţia patrimoniului cultural naţional şi chiar universal etc. Din punct de vedere metodologic, am putut reţine, cu o satisfacţie deosebită, preocuparea riguroasă şi susţinută apăsat a domnului Mihail Diaconescu de a încadra existenţa şi evoluţia creaţiei literare din epoca daco-romană într-un context istoric foarte larg sau, altfel spus, de a raporta istoria literaturii dacoromane, conceptual, la istoria ca realitate în înţelesul ei ca un TOT, ca o totalitate a fenomenelor şi a proceselor ce compun şi definesc, în ultimă instanţă, istoria (ca ştiinţă). De unde şi delimitarea fermă a domniei sale de „încercarea unora de a rupe istoria literaturii de istoria limbii, de istoria artelor, de istoria instituţiilor sau de istoria socială și politică [noi am menţiona, chiar cu prioritate și istoria economică] este o gravă eroare metodologică. Fără a apela consecvent la aspectele socio-spirituale și istorice implicate în texte, literatura nu poate fi înţeleasă" (p.259). Ar fi de semnalat multe alte elemente calitative pe care le pune în evidenţă cartea prof.univ.dr. Mihail Diaconescu, dar ne oprim aici, apreciind că s-ar impune apariţia unei noi ediţii editoriale urmate de răspândirea ei echilibrată pe întreg spaţiul cultural românesc şi nu numai.

[1]Recenzie publicată anterior în revista **Cronica Timpului,** anul II, nr. 22, noiembrie 2016, p. 16.

Dan C. Mihăilescu, Ciprian Măceșaru, ”Despre nerăbdarea de a fi răbdător”*

dr. Marin TOMA

De curând, am primit șansa de a-mi testa rabdarea de cititor, parcurgând nerăbdător o carte despre nerăbdarea de a fi răbdător. Am cântărit volumul din ochi, așa cum ai privi de jos în sus culmile înalte ale Everestului. Greu de atins, însă imposibil de rezistat provocării. Apărută la Editura Humanitas, în anul 2014, cartea gândită, scrisă și trăită la modul savuros, epistolar, de către cei doi autori, Dan C. Mihăilescu și Ciprian Măceșaru este un cumul de modele culturale, de abordări

pluridisciplinare în care se pierd, deopotrivă, și cotidianul, obișnuitul, și excepționalul, neobișnuitul. Este o carte ce seamană cu o întâlnire la ceai, în timp ce afară apa de ploaie biciuie strașnic pământul răbdător. O carte pentru tinerii de toate vârstele, tineri care se caută, care (se) așteaptă (ne)răbdători și care au nevoie de repere și de modele. Și de ce să nu fie răbdarea unul dintre acestea? Dialogul epistolar dintre cei doi autori reprezintă, de altfel, și un exemplu pentru sensul cărții care se naște împreună cu gândurile lor ce devin cuvinte. Este un model de dialog construit pe răbdare. Răbdarea de a-l cunoaște pe celălalt, de a-l înțelege, de a-l asculta. ”Despre nerăbdarea de a fi răbdător” este o pledoarie pentru echilibru, pentru *aurea mediocritas*- neprețuita cale de mijloc, așa cum o descrie filosofia încă din antichitate. De asemenea, primele idei ale cărții sunt construite și în jurul unei vieți trăite *slow,* tocmai acum în epoca vitezei. Nu doar fugim pe drumuri, navigăm pe ”străzi rapide” în mediul virtual, trăim cu ”mâncarea la minut”, ci simțim și iubim pe repede înainte. Suntem o specie care a dezvoltat consumul și pe drumul acesta ne consumăm și pe noi, alegând, așa cum arăta acum mai bine de jumătate de veac Erich Fromm, să ne definim în raport cu ce avem și nu cu ceea ce suntem. În acest sens, Dan C. Mihăilescu citează din admirabila lucrare a lui Carl Honore, ”Elogiu lentorii. O provocare adresată cultului vitezei”: ”mișcarea *slow* pune sub semnul întrebării materialismul fără margini ce guvernează economia globală (...) Să petreci mai mult timp cu prietenii și familia nu costă. Nici plimbările pe jos, gătitul și meditația, lectura sau mâncarea consumată la masă, și nu în fața televizorului. De asemenea, să faci dragoste nu costă bani. Să reziști îndemnului de a te grăbi este absolut gratis”.

Epistolele pe care cei doi autori și le trimit unul altuia sunt adevărate surse de creație și de hrană sufletească. Paginile abundă de citate și de referiri la operele marilor oameni de cultură, atât români, cât și străini. ”Excesul” de cultură este reliefat și prin faptul că deși Ciprian Măceșaru se întreabă dacă se poate scrie și o istorie culturală a răbdării, cei doi autori reușesc în paginile scrise împreună să realizeze tocmai acest lucru. Ne sunt prezentate, rând pe rând, o varietate de ipostaze culturale ale răbdării. Fiecare dintre ele poate să fie cuprinsă în modelul cultural al răbdării și poate genera, la rândul ei, alte modele culturale. Autorii analizează răbdarea laică și cea religioasă și modul în care rigoarea răbdării mistice poată să ofere modele viabile trăirii în cotidianul social. De asemenea, este ilustrată și necesitatea răbdării în actul de creație. În căutarea căii de mijloc între răbdare și nerăbdare, e una sa fii de acord să aștepți și alta e să rabzi; precum e o vreme pentru nerăbdare și una pentru buna resemnare și între ele își face sălaș răbdarea. Așa cum se scrie în Ecleziast: o vreme este sa azvârli pietre și o vreme să strângi pietre. Sunt amintite și formele răbdarii așa cum le descrie Petru Creția în lucrarea sa ”Luminile și umbrele sufletului”: răbdarea ca virtute pasivă (forma pasivă a curajului), înteleasă și ca rezistența în timp la răul din lume și răbdarea de a face bine și până la capăt anumite lucruri. În dialogul epistolar dintre autori, pe câteva pagini, își fac loc și câteva citate și referiri la bogăția sufletească pe care o descoperim în paginile ”Filocaliei”, grație marelui Dumitru

Staniloae. Dintre aceste menţiuni, amintim definiţiile date răbdării de Diadoh: stăruinţa neîncetată de a vedea cu ochii înţelegerii pe Cel Nevăzut, ca văzut; Sfântul Ioan Scărarul: căci nimic nu pricinuieşte atât de mult nerodirea ca nerăbdarea; blândeţea este propteaua răbdării, uşa, sau, mai bine zis, maica răbdării; Isaia Pustnicul: răbdarea îndelungă biruieşte mânia cu iubirea şi vindecă întristarea cu împăcarea.

Dan C. Mihăilescu şi Ciprian Măceşaru caută rădăcinile culturale ale (ne)răbdării şi în proverbele româneşti, acolo unde regăsim ambele direcţii de exprimare culturală şi socială: ”omul îndelung răbdător seamănă cu Dumnezeu”, ”îndelunga răbdare duce de multe ori la deznădăjduire”. În căutarea acestei căi de mijloc între răbdarea care rasplăteşte pe cel care aşteaptă şi răbdarea care duce la deznădejde şi rătăcire, se încadrează şi una dintre marile ziceri ale lui Vauvernagues: ”Nu e mare lucru să ai mintea ascuţită, dacă nu o ai chibzuită. O pendulă nu este perfectă când merge repede, ci când merge bine”. Cei doi autori îşi unesc eforturile în a prezenta răbdarea care modelează suflete şi minţi tinere, în procesul de dezvoltare umană spre o meserie şi/sau un destin. Câtă răbdare e necesară între maestru şi ucenic... de harul ascultării depinzând ce un om poate să facă din viaţa lui: o simplă biografie, o carieră onorabilă sau un destin.

”Abecedarul senzualităţii”, unul dintre dialogurile cărţii, îl introduce pe cititor în culisele unei teme adesea ”interzise”: răbdarea în lumea sexului; una în care aşteptarea are multe înţelesuri şi asupra căreia s-a aplecat, la fel de temeinic si răbdător şi Erich Fromm (Arta de a iubi). Într-un alt loc din volum, Ciprian Măceşaru aminteşte şi despre răbdarea egoistă, menţionând că dacă răbdarea ”nu te face un om mai bun înseamnă că este o răbdare egoistă, o răbdare născută din făţărnicie, din iubirea de sine, ba chiar şi atunci când răbdarea îţi aduce suferinţă, deci se apropie de sensul religios al sacrificiului; putem vorbi uneori doar despre *voluptas dolendi*”. Cei doi autori ne introduc şi în teme care descriu răbdarea literară (profesională), amintind şi nevoia de recluziune livrescă pe care o poate simţi un scriitor; nerăbdarea ca limită umană, precum şi nevoia sau dorinţa de a te vindeca de nerăbdare; despre răbdarea falsă care poate ascunde lenea, neştiinţa şi neputinţa. Răbdarea trebuie să aibă, pentru a se manifesta justificat, şansa unei lucidităţi sănătoase, adevărate.

În dialogul lor despre răbdare şi nerăbdare, despre modalitatea de a atinge echilibrul, Dan C. Mihăilescu şi Ciprian Măceşaru analizează şi câtă răbdare avem noi românii şi prin răbdare se înţelege acea aşezare temeinică de a crea propriile forme. Sau...am turnat în forma creată de alţii propriul nostru fond? Cantemir scria acum trei secole despre feldeinţă ca despre felul de a fi al unei persoane, natiuni...Ce frumos cuvânt, ce bine ar fi să îl aducem la lumină (George Pruteanu l-a folosit în ”Feldeinţa călinesciană”) şi să îl regăsim viu, parte a spiritului românesc, acum când trăim în epoca mesagerezei, aşa cum o scrie, descrie şi analizează şi Gabriel Decuble în ”Tu n-ai trăit nimic”. În abordarea românească a răbdării, găsim multe dualităţi pe care le putem restrânge la opoziţia dintre răbdarea constructivă (ţesătoare) şi improvizaţia eternă (răbdarea îndurătoare), fiind, de altfel, conştienţi că excesul de răbdare duce la servilism. Admirabile paginile pe care Paul Morand le construieşte pe seama Bucureştilor interbelici: ”În sânul unei naturi generoase, românul a învăţat să nu posede nimic, fiindcă i s-a luat mereu totul. Să construiască? El n-a putut să-şi ridice niciodată casa mai sus de primul etaj fără ca o invazie sau o catastrofă geologică să vină să-l recheme la modestie. Un grec din vechime îi dădea fiului său acest sfat: nu construi niciodată în Principate. Valahia, ţară a nenorocului!- scrie Paul de Alep. Am învăţat aici că nefericirea te poate face uneori să zâmbeşti. E învăţătura pe care ne-o dăruieşte acest popor, unul dintre cele cu care cuceritorii săi s-au purtat cel mai rău. Popor elastic, care posedă în măsura cea mai înaltă experienţa efemerului şi fatalismului a ceea ce este trecător. Popor care ştie bine să înoate şi care se lasă să plutească şi să coboare în voia valurilor gemând încet şi fără să se neliniştească prea tare, căci ştie că va da de fund la momentul potrivit. Popor realist, pe care soarta l-a aşezat la frontierele Asiei ca pe o santinelă a bunului-simţ, acest frate mai mic al raţiunii cugetătoare. Românul s-a odihnit întotdeauna pe seama celorlalţi pentru treburile sale. E treaba grecilor, a nemţilor, a belgienilor, a francezilor, a englezilor să-i construiască drumuri, canale, fabrici (adesea ei nu vor trage niciun folos din asta), dar el nu e sclavului confortului, se poate lipsi de maşinism şi cunoaşte arta de a trăi într-un efemer belşug ascunzând o permanentă sărăcie. Lecţia pe care ne-o oferă Bucureştiul nu e o lecţie de artă, ci o lecţie de viaţă. El te învaţă să te adaptezi la toate, chiar şi la imposibil. El încarnează bine sufletul unui popor a cărui răbdare e nesfârşită, sublimă ca aceea a animalelor, şi al cărui optimism îngăduitor a inventat această zicală: Mare-i grădina lui Dumnezeu! Capitală a unui pământ tragic unde adesea totul sfârşeşte în comic...”.

Greu de continuat să citeşti şi să scrii după o asemenea oglindă pusă în faţa noastră de Paul Morand. Volumul pe care îl prezentăm aici ne mai provoacă şi atunci când în paginile sale regăsim

dilema cantității de răbdare pe care o trăim fiecare dintre noi pe parcursul unei zile din viața noastră. Oare câtă răbare investim în cotidian? În funcție de ce și de cât ziua noastră e pierdută sau câștigată? Un somn bun; o mâncare îndestulătoare și variată, acasă sau la restaurant, la orele corecte/potrivite; numărul de bani obținuti; complicitatea de idei trăită, generată; timpul petrecut în rugăciune, cu prietenii, familia; timpul petrecut practicând un sport... Până la urmă, ”viața ce-i, dacă în griji ne irosim și n-avem timp și să privim?” (William Henry Davies, Răgaz). Despre răbdarea zilelor vieții noastre scrie revelator Rainer Maria Rilke în 1903 bănățeanului Franz Xaver Kappus (Scrisori către un tânăr poet): ”Totul trebuie să se pârguie până la capăt și apoi să fie cules. Trebuie să lași să se desăvârșească orice impresie, orice sâmbure de sentiment, în sinea ta, în întuneric, în necuvânt, în sfera ce n-o poate atinge conștiința, și să aștepți cu adâncă smerenie și răbdare ora de naștere a unei noi clarități. Asta, doar asta înseamnă a trăi ca artist: în înțelegere și creație. Aici nu se măsoară cu timpul, nu există anul, iar zece ani nu înseamnă nimic. A fi artist înseamnă a nu face calcule și a nu număra, a te dezvolta ca și copacul care nu-și grăbește sevele și care stă consolat în furtunile de primăvară, fără spaima că ar putea să nu vină vara dupa asta. Vine. Dar nu vine decât la cei răbdatori, care stau ca și cum ar avea veșnicia în față, atât de liniștiți și de lipsiți de griji. O învăț în fiecare zi, o învăț cu suferințe cărora le sunt recunoscător. Răbdarea e totul (...). Sunteti atât de tânăr, atât de înaintea oricărui început și aș vrea să vă rog, dragă domnule, să aveți răbdare față de lucrurile nesoluționate ale inimii dumneavoastră și să încercați să îndrăgiți întrebările însele ca pe nişte odăi închise sau cărți scrise într-o limbă foarte străină. Nu cercetați acum după răspunsuri care nu vă pot fi date, pentru ca nu le-ați putea trăi. Trebuie să trăiți totul. Trăiți acum cu întrebări. Poate că așa o să trăiți cu timpul, fără s-o observați, într-o zi îndepărtată, spre miezul răspunsului”.

Un loc deosebit în sfera răbdării umane îl va avea întotdeauna răbdarea părinților pentru copii și a acestora din urmă pentru primii. Și, desigur, nu puțină importanță pentru dezvoltarea armonioasă a copilului, fizică, emoțională și mentală, are raportarea mamei și a tatălui la rolul lor de ”sculptori”. Câte destine nu sunt frânte pentru că răbdarea părintească nu există sau se manifestă strâmb sub forma compensării (un fel de infirmitate sufletească) frustrărilor adulților... Răbdarea de a asculta este asociată adesea, dacă nu chiar întotdeauna cu răbdarea de a tăcea. Și totuși nu sunt totuna. Poți să taci, fără să aculți. Nu poți să asculți fără să taci. O mulțime de ipostaze pot fi identificate aici: neputința de a asculta și a tăcea (să vorbești singur, să îți faci mintea să tacă); tăcerea complice, tăcerea plină de ghidușie; tăcerea mută a durerii și dezamăgirii; tăcerea mistică; tăcerea care vorbește (dacă vorbirea cere multă artă, nici tăcerea nu cere mai puțină) și care condamnă sau aprobă; tăcerea ironică etc.

Voit am lăsat la urmă răbdarea sentimentală, răbdarea și iubirea. Dan C. Mihăilescu își amintește îndemnul primit la începuturile căsniciei sale: ”muică, să vă îngaduiți”. În ”Meseria de a trăi”, Cesare Pavese scrie: ”Dragostea are virtutea de a dezbrăca nu numai pe cei doi îndrăgostiți, unul în fața celuilalt, ci și pe fiecare dintre ei în fața lui însuși”. Iubirea e răbdătoare pentru a se crea apropierea dintre suflete, pentru descoperirea trandră a ”grădinii interioare”, așa cum o numește Ruben Alves. Fără doar și poate, fără spiritualitate, iubirea nu poate exista, motiv pentru care, alegem să încheiem cu cel mai frumos imn închinat iubirii (Sfântul Apostol Pavel, prima epistolă către Corinteni): ” De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte. Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată. Cât despre proorocii - se vor desfiinţa; darul limbilor va înceta; ştiinţa se va sfârşi; Pentru că în parte cunoaştem şi în parte proorocim. Dar când va veni ceea ce e desăvârşit, atunci ceea ce este în parte se va desfiinţa. Când eram copil, vorbeam ca un copil, simţeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului. Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu. Şi acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea.”

* București, Editura Humanitas, 2014

Banca populară, 1912,
monument istoric

Casa Purcăreanu, ulterior
Ateneul Popular
Gheorghe Ionescu-Gion,
monument istoric,
1874,1900,1930